

“ WAD doet het er toe? ”

Steven Bos

Afstudeeronderzoek 2014

Onderzoeksrapport

Verkennd onderzoek naar de invloed van de Waddenzee Werelderfgoed
op de “sense of place” van bewoners van het noordelijk kustgebied

COLOFON

School Hanzehogeschool Groningen
Opleiding Human Technology

Student Steven Bos
Studentnr. 355670
NAWnr. 286626
Adres Asingastraat 51
Postcode en plaats 9716EL Groningen
Telefoon +31 6 4835 7991
E-mail mailstevenbos@gmail.com

Begeleiding
1e begeleider dr. J. Bouma
2e begeleider ing. S. de Graaf

In opdracht van

Opdrachtgevers dr. ir. S.O. Meier lector van het lectoraat Krimp & Leefomgeving
drs. H. Revier lector van het lectoraat Mariene Wetland Studies

Foto omslag Waddenzee, winter aan de kust (Freeimages, 2013)

Datum 10 juni 2014

SAMENVATTING

In dit onderzoek staan de bewoners van het noordelijk kustgebied centraal. In hun woongebied is namelijk sprake van een aantal ontwikkelingen. Zo is er demografische transitie (krimp) wat zorgt voor sluitingen van onder andere winkels en scholen. Verder is er sprake van klimaatverandering en zijn er aardbevingen en verzakkingen als gevolg van gas- en zoutwinning. Naast deze minder positieve veranderingen kreeg de Waddenzee in 2009 de status van Werelderfgoed.

Vanuit het Kenniscentrum NoorderRuimte rees de vraag wat de “sense of place” van deze bewoners is. Sense of place is een theoretisch concept wat helpt om de betekenis die de bewoners aan hun woongebied geven te onderzoeken en te begrijpen. Sense of place is geoperationaliseerd in het begrip territoriale binding. Dit begrip is onderverdeeld in vijf dimensies, namelijk; economische, functionele, sociale, politieke en culturele binding. Het Groningse dorp Usquert en het Friese dorp Ferwert zijn geselecteerd als zijnde het onderzoeksgebied daar deze twee dorpen overeenkomsten hebben. Zo is gekomen tot de volgende onderzoeksvraag:

ONDERZOEKSVRAAG: WAT IS DE TERRITORIALE BINDING VAN BEWONERS IN HET ONDERZOEKSGBIED EN IN WELKE MATE HEEFT DE WADDENZEE WERELDERFGOED DAAR INVLOED OP?

Middels een semigestructureerd interview zijn vier bewoners van Ferwert en acht bewoners van Usquert geïnterviewd. De interviews zijn opgenomen en ze zijn samengevat. Uit de empirische dataverzameling blijkt dat de deelnemers verbonden zijn met hun plaats door de kenmerken van het gebied zoals ze zelf omschrijven: rust, ruimte en weidsheid. De Waddenzee versterkt deze kenmerken. Over de benoeming van de Waddenzee tot Werelderfgoed zeggen de deelnemers nog niets concreet. Ze zijn in afwachting of de benoeming hen zal belemmeren in hun contact met het gebied. Naast dat de kenmerken hen bindt aan hun plaats, zijn enkele deelnemers ook gebonden door familie, vrienden, huis en/of economische situatie. Een belangrijke bevinding in dit onderzoek is dat alle deelnemers een mix van territoriale binding hebben. Er zit bijvoorbeeld verschil in binding bij jongere en oudere deelnemers. Dit onderzoek geeft inzicht in de sense of place van de deelnemers waarin de dimensies van territoriale binding verweven zijn met elkaar.

VOORWOORD

Als actieve kitesurfer bezoek ik het Waddenzeegebied regelmatig. Vanaf de stad Groningen naar Lauwersoog of de Eemshaven. Met de auto rijd ik altijd gehaast door de provincie om zo optimaal gebruik te kunnen maken van de vloed. Tijdens de afstudeerperiode was een dergelijk bezoek aan de Waddenzee een goed moment om alle druk van het afstuderen even te laten varen, letterlijk en figuurlijk. Dit afstuderen is de laatste fase van mijn opleiding Human Technology aan de Hanzehogeschool Groningen. Mijn interesse in dit onderzoek werd gewekt door het feit dat het gaat over het Waddenzeegebied, door het kitesurfen heb ik veel affiniteit met dit gebied. In eerste instantie was het geen afstudeerplek voor een student Human Technology, maar ik was ervan overtuigd dat ik in dit onderzoek mijn kennis op het gebied van gebruiks- en gebruikersonderzoek kon toepassen.

Ik heb gedurende deze periode weer veel geleerd. Met name de kern van het onderzoek doen is mij weer helder. Je dwaalt zo makkelijk af en verliest daardoor grip. Doordat ik mijn onderzoek telkens opnieuw heb ingekaderd bleef het behapbaar. Ik bleef daardoor uitgedaagd wat voor mij motiverend werkt.

Dit rapport geeft nieuwe inzichten voor de lectoraten Krimp & Leefomgeving en Mariene Wetland Studies van het Kenniscentrum NoorderRuimte. Ik wil mijn opdrachtgevers Sabine Meier en Hans Revier van de beide lectoraten hartelijk bedanken voor hun input en tijd. Daarnaast wil ik ook Jantine Bouma bedanken. Als begeleider heeft ze me enorm goed geholpen.

Dit afstuderen is voor mij een mooie afsluiter van deze studie.

Groningen, juni 2014

Steven Bos

Inhoudsopgave

COLOFON

SAMENVATTING

VOORWOORD

1	INLEIDING	9
1.1	AANLEIDING	9
1.2	CONTEXT	9
1.2.1	WADDENGEBIED	9
1.2.2	VERANDERINGEN IN DE NOORDERRUIMTE	10
1.3	THEORETISCH KADER	11
1.3.1	SENSE OF PLACE	11
1.4	PROBLEEMSTELLING	13
1.5	CONCEPTUEEL MODEL	14
2	METHODE	15
2.1	INTRODUCTIE	15
2.1.1	ONDERZOEKSGEBIED	15
2.2	METHODE: SEMIGESTRUCTUREERDE INTERVIEWS	16
2.3	DEELNEMERS ONDERZOEK	17
2.3.1	USQUERT	17
2.3.2	FERWERT	17
2.4	WERVING DEELNEMERS	18
2.5	PROCEDURE	18
2.5.1	PROCEDURE 1: WERVING EN BENADERING DEELNEMERS	18
2.5.2	PROCEDURE 2: INTERVIEW AFNEMEN	18
2.6	APPARATUUR EN INSTRUMENTEN	19
2.7	UITVOERING VAN HET ONDERZOEK	19
2.7.1	DEELNAME AAN HET ONDERZOEK	19
2.7.2	ERVARINGEN BIJ DE DATAVERZAMELING	19
2.8	ANALYSE EMPIRISCHE DATA	19
3	RESULTATEN	20
3.1	CULTURELE BINDING	20
3.1.1	BEELD VAN DE WOONOMGEVING	20
3.1.2	IDENTIFICATIE MET HET DORP EN DE BEWONERS	21
3.1.3	WADDENZEE WERELDERFGOED	22
3.2	FUNCTIONELE BINDING	23
3.2.1	KINDEREN	23
3.2.2	VOORZIENINGEN	23
3.2.3	VERENIGINGEN EN ACTIVITEITEN	25
3.3	SOCIALE BINDING	26
3.3.1	FAMILIE EN VRIENDEN	26
3.3.2	BUURTBEWONERS	27

3.4	POLITIEKE BINDING	28
3.4.1	BETROKKENHEID	28
3.4.2	KRIMP- EN ANTICIPEERGEBIED	28
3.4.3	AARDBEVINGEN	29
3.5	ECONOMISCHE BINDING	29
3.5.1	WERK	29
4	DISCUSSIE	31
4.1	KWALITEITEN VAN HET ONDERZOEK	31
4.2	BEPERKINGEN VAN HET ONDERZOEK	31
5	CONCLUSIE	33
5.1	BEANTWOORDING DEELVRAGEN	33
5.1.1	DEELVRAAG 1: HOE ZIJN BEWONERS ECONOMISCH VERBONDEN MET HUN PLAATS?	33
5.1.2	DEELVRAAG 2: HOE ZIJN BEWONERS FUNCTIONEEL VERBONDEN MET HUN PLAATS?	33
5.1.3	DEELVRAAG 3: HOE ZIJN BEWONERS SOCIAAL VERBONDEN MET HUN PLAATS?	34
5.1.4	DEELVRAAG 4: HOE ZIJN BEWONERS POLITIEK VERBONDEN MET HUN PLAATS?	34
5.1.5	DEELVRAAG 5: HOE ZIJN BEWONERS CULTUREEL VERBONDEN MET HUN PLAATS?	34
5.1.6	DEELVRAAG 6: IN WELKE MATE HEEFT DE WADDENZEE WERELDERFGOED INVLOED OP DE BINDING VAN BEWONERS?	34
5.2	BEANTWOORDING PROBLEEMSTELLING	35
5.2.1	VERSCHILLEN IN BINDING	35
5.2.2	AANLEIDING VERSCHILLENDE SOORTEN BINDING	36
5.3	CONCLUSIE SENSE OF PLACE	36
6	MODEL VAN DE RESULTATEN	37
	LITERATUUR	39
	BIJLAGEN	41
	BIJLAGE 1: INFORMATIEBRIEF AAN DEELNEMERS	42
	BIJLAGE 2: VRAGENLIJST	43
	BIJLAGE 3: CRITERIALIJST	45
	BIJLAGE 4: SAMENVATTING INTERVIEWS	46

1 INLEIDING

1.1 Aanleiding

Noordelijke kustbewoners zijn boos. Het Dagblad van het Noorden schrijft: “De bevingen ten gevolge van de aardgaswinning, de verslechterende economie en gebrek aan voorzieningen zorgen voor woede” (2 januari 2014).

Bewoners van het noordelijk kustgebied hebben te maken met een aantal veranderingen. Zo is er sprake van demografische transitie (krimp) wat zorgt voor sluitingen van onder andere winkels en scholen. Verder is er sprake van klimaatverandering en zijn er aardbevingen en verzakkingen als gevolg van gas- en zoutwinning. Naast deze minder positieve veranderingen kreeg de Waddenzee in 2009 de status van Werelderfgoed. Al deze veranderingen komen op de bewoners af.

Deze ontwikkelingen maken dat er nieuw beleid wordt ontwikkeld voor deze regio. Het is niet duidelijk in hoeverre bewoners hierin betrokken worden en of de juiste vertaalslag wordt gemaakt naar hun beleving, binding en belangen die zij als bewoners met dit gebied hebben. Bewoners laten van zich horen, maar het lijkt wel alsof er niet wordt geluisterd.

Verondersteld wordt dat deze veranderingen invloed hebben op de binding die bewoners hebben met dit gebied. In de academische literatuur wordt binding met de plaats veelal met sense of place aangeduid. Omdat het invloed heeft op de binding is het belangrijk dat bewoners in de plannen voor het gebied worden betrokken. Ook is niet duidelijk of de Waddenzee Werelderfgoed invloed heeft op de sense of place. Deze gedachtegang is de aanleiding voor dit onderzoek.

1.2 Context

In de volgende paragraaf wordt de geografische en natuurlijke context geschetst van dit onderzoek.

1.2.1 Waddengebied

Het noorden van Nederland is een trekpleister rijker. Sinds juni 2009 behoort de Waddenzee tot het UNESCO Werelderfgoed. Het Waddengebied is een uniek intergetijdengebied. Het strekt zich uit van Den Helder in Nederland, langs de rivierenmondingen in Duitsland naar Esbjerg in Denemarken. Het gebied herbergt niet alleen een reeks van opvallende planten en dieren, het is ook een thuis voor veel mensen. Mensen die er wonen en werken (Philippart, Van Dijk & Enemark, 2014).

Het noordelijk kustgebied kent een rijke historie van dijkenbouw, inpoldering en landbouw. Bewoners in het gebied leven in een landschap waarin deze natuurlijke tijdslijnen goed te zien zijn door de verscheidene dijken die er liggen. De Waddenzee geeft het noordelijk kustgebied een extra dimensie, de benoeming tot Werelderfgoed benadrukt dit ook nog eens. Of dit ook zo door de bewoners van het gebied wordt ervaren is nog maar de vraag.

1.2.1.1 WATERVEILIGHEID

In het noorden grenst het vasteland aan de Waddenzee. Om het land te beschermen tegen het water begonnen de eerste bewoners van Nederland, de Friezen, in de middeleeuwen met het bouwen van dijken, ook wel waterkering genoemd. Tot op heden is Nederland actief met deze waterveiligheid. Toch is waterveiligheid niet vanzelfsprekend. Bij een toetsing naar de waterstaatkundige toestand van de primaire

waterkeringen is gebleken dat in het noordelijke kustgebied circa 106 kilometer waterkering niet voldoet aan de norm (Inspectie Verkeer en Waterstaat, 2011; Huijsmans, 2014). “To dyke or to die, that’s the answer”, zou gezien kunnen worden als het motto (Coenders & Vanden Schrieck, 2013, p. 1). Misschien denken bewoners er ook zo over en spelen deze ontwikkelingen een grote rol in het veiligheidsgevoel wat ze hebben.

1.2.2 Veranderingen in de noorderruimte

Groningen en Friesland worden in dit onderzoek aangeduid met “noorderruimte”. Twee verschillende provincies met een verbinding, namelijk de Waddenzee. Deze noorderruimte is de context van dit onderzoek. In dit stuk zullen de voornaamste veranderingen worden genoemd die momenteel spelen in de noorderruimte. Zoals we hebben kunnen lezen in het Dagblad van het Noorden stellen veranderingen zoals een verslechterende economie en het gebrek aan voorzieningen het woongenot van de bewoners op de proef. Het is daarom goed mogelijk dat de veranderingen invloed hebben op de binding die bewoners hebben met het gebied.

1.2.2.1 KRIMP

Ten eerste is het Groningse kustgebied bestempeld als krimpgebied en het Friese kustgebied als anticipeergebied, zoals te zien in figuur 1 (Rijksoverheid, z.j.). Demografische krimp, of positiever gebracht: demografische transitie, betekent dat het aantal inwoners daalt of van samenstelling veranderd. Hierdoor is er sprake van vergrijzing en verdwijnen banen, scholen, winkels en andere voorzieningen. Oorzaken van demografische krimp zijn dat er minder kinderen geboren worden dan mensen sterven en meer gezinnen met kinderen en jongeren en hoogopgeleiden vertrekken dan (terug)komen (Rijksoverheid, z.j.).

FIGUUR 1 OVERZICHT KRIMP- (ROOD) EN ANTICIPEERGEBIEDEN (GEEL)

In sommige plaatsen nemen burgers het eigen heft in handen, dit wordt ook wel burgerparticipatie genoemd. Zo is er het voorbeeld van bewoners uit het Drentse Eext waar ook sprake is van krimp. Zij hebben de met sluiting bedreigde dorpswinkel overgenomen en deze wordt nu gerund door vrijwilligers. Ook het Groningse dorp Ulrum is hierin vooruitstrevend. Uit middelen van het dorp zelf is een oud hoveniersterrein omgetoverd tot een speel- en ontmoetingsplek. Op deze manier hopen de dorpsbewoners Ulrum weer op de kaart te zetten.

Jannie Rozema, onderzoeker bij het Kenniscentrum NoorderRuimte van de Hanzehogeschool in Groningen, zegt in het Dagblad van het Noorden dat niet de krimp de leefbaarheid op het platteland aantast, maar dat

vooral armoede een bedreiging is. Armoede heeft bijvoorbeeld invloed op het autobezit, dit tast het zelforganiserend vermogen van een dorp aan (Naaijer, 2013, p.20). Bewoners zonder auto kunnen niet gemakkelijk naar de supermarkt en zijn daarmee afhankelijk van openbaar vervoer of van bijvoorbeeld een buurtsuper. Over het algemeen zijn buurtsupers duurder dan de grotere supermarkten, wanneer bewoners al weinig te besteden hebben, brengt dit ze in een nog moeilijker parket.

1.2.2.2 KLIMAATVERANDERINGEN

Verder heeft de noorderruimte, net zoals de rest van de wereld, te maken met klimaatveranderingen. Deze klimaatveranderingen hebben een aantal gevolgen. Zo is er sprake van een zeespiegelstijging waardoor de al eerder genoemde waterveiligheid een issue is. Het feit dat de dijken zijn afgekeurd speelt hierin ook een rol. Ook is er sprake van verzilting van landbouwgrond en oppervlaktewater, met name voor de agrarische sector heeft dit gevolgen.

1.2.2.3 BODEMDALING EN AARDBEVINGEN

Tot slot daalt de bodem in de provincie Friesland in de gemeente Franekerdeel door zoutwinning en is de bodem al reeds 28 centimeter gedaald door gaswinning (Gemeente Franekerdeel, z.j.). Ook in de provincie Groningen is er veel onrust omtrent de gaswinning van de Nederlandse Aardolie Maatschappij (NAM), de gaswinning veroorzaakt namelijk aardbevingen in het gebied. Sinds 1986 zijn in het gebied ongeveer 1000 aardbevingen geregistreerd met een maximale magnitude van 3,6 (KNMI, 2013). Door de aardbevingen hebben veel bewoners in het gebied schade aan hun woning. De Stichting Waardevermindering door Aardbevingen Groningen stelt, op basis van voorlopig onderzoek, dat in sommige gevallen de waarde van huizen met 30% is gedaald door de aardbevingen (NOS, 2013). Ten eerste heerst er angst voor aardbevingen en ten tweede vreest men voor de economische gevolgen. Bewoners kunnen weliswaar terecht bij de NAM met hun schade, maar daar zijn veel klachten over omdat de vergoedingen niet overeenkomen met de schade die is veroorzaakt door de aardbevingen. En ook al worden huizen telkens weer hersteld, het feit dat er sprake is van aardbevingen blijft waardoor minder mensen zich aangetrokken voelen tot het gebied om er te gaan wonen. Bewoners die graag weg willen uit het gebied hebben te maken met een waardedaling van hun huis, dit bemoeilijkt het vertrek uit de regio. Het gevoel van wel weg willen maar niet kunnen, kan spelen bij sommige bewoners in het gebied. Het is voor te stellen dat dit niet prettig wonen is.

1.3 Theoretisch kader

1.3.1 Sense of place

Wat bindt de bewoners aan hun woonplaats in het noordelijk kustgebied? Dat het een uniek gebied is staat vast door de benoeming tot Werelderfgoed. Maar de ontwikkelingen drukken ook een stempel op het kustgebied. Hoe ontwikkelen mensen binding met een gebied waarin een aantal negatieve ontwikkelingen gaande zijn? Hetgeen wat hen bindt zeg iets over hun sense of place.

Sense of place is een theoretisch concept wat helpt om de betekenis die de bewoners aan hun woongebied geven te onderzoeken en te begrijpen. Het concept wordt vanuit uiteenlopende vakdisciplines gebruikt. Sense of place is de relatie tussen de subjectieve beleving en objectieve kenmerken. Foote & Azaryahu (2009) definiëren het als volgt:

Sense of place refers to the emotive bonds and attachments people develop or experience in particular environments, from the national, regional, or urban levels all the way to the personal scale of the neighbourhood and home. Sense of place is also used to describe the distinctiveness or

unique character of particular localities and regions which emerge from their particular histories or environmental settings. (p. 96)

Het gaat bij sense of place dus om binding (bonds en attachments) en beleving (experience). Wat verder opvalt is dat er sprake is van verschillende ruimtelijke niveaus. Zo is er het macroniveau (national), verder is er het mesoniveau (regional) en het microniveau (neighbourhood en home). De bewoners, die de hoofdrol spelen in dit onderzoek, zijn verbonden met alle niveaus. Beleid wat wordt gemaakt voor de regio is verbonden met het macro- en het mesoniveau. Het besluit dat de Waddenzee Werelderfgoed is geworden speelt zich bijvoorbeeld af op het macroniveau.

In de academische literatuur wordt veel aandacht besteed aan concepten die zich richten op de relaties tussen mensen en hun directe omgeving. Sense of place is één van die concepten. Sense of place past goed binnen dit onderzoek, omdat hierin goed naar voren komt hoe emotie en binding zich verhouden tot de eigen plaats van mensen. Daarnaast benadrukt sense of place de unieke karakteristieken welke een bepaalde plek heeft. Sense of place is daarom het juiste concept voor dit onderzoek waarin ook aandacht wordt geschonken aan de Waddenzee Werelderfgoed welke een cultuurhistorisch waarde heeft.

Het concept sense of place is abstract, net zoals beleving. Daarom zal dit onderzoek zich richten op binding om meer duidelijkheid te verschaffen over de sense of place van bewoners. Een onderzoek van Lupi, De Stigter-Speksnijder, Karsten, Musterd & Deben (2006) sluit goed aan bij dit onderzoek. Zo hebben zij het over het in de sociale geografie veel gebruikte begrip territoriale binding. Het begrip territoriale binding maakt de relatie tussen de subjectieve beleving en objectieve kenmerken inzichtelijk. Territoriale binding is onderverdeeld in vijf soorten binding (Lupi et al., 2006):

- 1. Economische binding: werk**

Relaties aangaande inkomensverwerving, belangrijk hierbij is de plaats waar mensen werken en of dit dichtbij of juist ver weg is van hun woonplaats.

- 2. Functionele binding: voorzieningsgebruik**

Gebruik van diensten en voorzieningen zoals bijvoorbeeld school-, zorg-, winkel-, en groenfaciliteiten en culturele, sportieve en recreatieve voorzieningen.

- 3. Sociale binding: contacten met burens, familie en vrienden**

Communicatieve relaties tussen mensen. Sociale netwerken strekken zich uit over grote gebieden, het gaat dus niet alleen om de eigen woonomgeving.

- 4. Politiek binding: zeggenschap en controle**

Betrokkenheid door bijvoorbeeld het nieuws te volgen, maar ook door bijvoorbeeld collectief zich ergens voor inzetten.

- 5. Culturele binding: identiteit**

De identificatie met een bepaalde plek en haar bewoners. Begrippen als thuis en trots voelen zijn hierbij belangrijk.

Het onderzoek naar de sense of place is complex, mede door de vele invalshoeken maar ook door zijn gelaagdheid, zo concludeert ook Lupi (2008). Territoriale binding maakt het mogelijk om sense of place te operationaliseren. Territoriale binding is de rode draad van dit onderzoek. Het moet gezegd worden dat hiermee sense of place niet volledig wordt onderzocht. Het blijft een abstract concept en het begrip territoriale binding geeft enkel inzicht in de binding van bewoners met hun woonplaats en omgeving. Ook hierbij moet men zich ervan bewust zijn dat de dimensies van territoriale binding breder zijn dan hoe ze in

dit onderzoek worden neergezet. Desalniettemin maakt het begrip territoriale binding het mogelijk sense of place empirisch te onderzoeken.

1.4 Probleemstelling

Samenvattend kan gesteld worden dat de bewoners van de noorderruimte te maken hebben met een aantal ontwikkelingen, zij het positief dan wel negatief. Bijvoorbeeld de benoeming van de Waddenzee tot Werelderfgoed en de aardbevingen. Aangenomen wordt dat deze ontwikkelingen invloed hebben op de sense of place van bewoners. Het concept sense of place is abstract en daarom niet direct te onderzoeken. Territoriale binding maakt het onderzoek naar de relatie tussen de subjectieve beleving en objectieve kenmerken mogelijk. In dit licht is gekomen tot de volgende probleemstelling:

ONDERZOEKSVRAAG: WAT IS DE TERRITORIALE BINDING VAN BEWONERS IN HET ONDERZOEKSGEBIED EN IN WELKE MATE HEEFT DE WADDENZEE WERELDERFGOED DAAR INVLOED OP?

Het centrale begrip in deze probleemstelling is territoriale binding. Dit is de afhankelijke variabele in dit onderzoek. Territoriale binding is onderzocht middels de vijf dimensies van binding (Lupi et al., 2006). Deze dimensies zijn uitgewerkt in indicatoren, zie de operationalisatie in tabel 1.

Zo is gekomen tot de volgende deelvragen:

DEELVRAAG 1: HOE ZIJN BEWONERS ECONOMISCH VERBONDEN MET HUN PLAATS?

DEELVRAAG 2: HOE ZIJN BEWONERS FUNCTIONEEL VERBONDEN MET HUN PLAATS?

DEELVRAAG 3: HOE ZIJN BEWONERS SOCIAAL VERBONDEN MET HUN PLAATS?

DEELVRAAG 4: HOE ZIJN BEWONERS POLITIEK VERBONDEN MET HUN PLAATS?

DEELVRAAG 5: HOE ZIJN BEWONERS CULTUREEL VERBONDEN MET HUN PLAATS?

DEELVRAAG 6: IN WELKE MATE HEEFT DE WADDENZEE WERELDERFGOED INVLOED OP DE BINDING VAN BEWONERS?

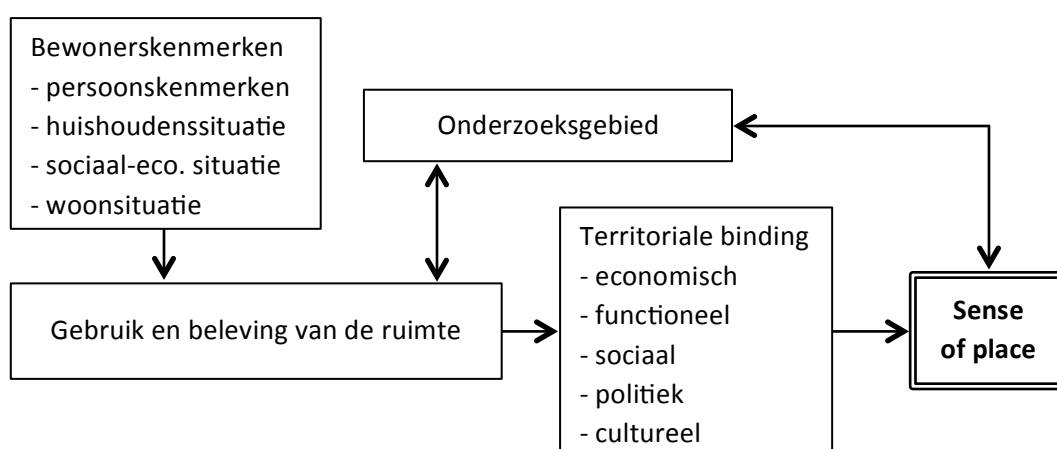
<i>Begrip</i>	<i>Dimensies</i>	<i>Indicatoren</i>
Territoriale binding	Economische binding	Werk (dichtbij of juist ver weg) Manier waarop de afstand wordt afgelegd
	Functionele binding	Gebruik diensten en voorzieningen
	Sociale binding	Contacten tussen bewoners (buren) Contacten met vrienden en familie
	Politieke binding	Betrokkenheid Zeggenschap en controle Volgen van nieuws Initiatief zorg dragen voor een schone en prettige woonomgeving
	Culturele binding	Identificatie met de plaats Identificatie met bewoners Thuis voelen Trots Beeld van de woonomgeving

TABEL 1 OPERATIONALISATIE VAN HET BEGRIIP TERRITORIALE BINDING

1.5 Conceptueel model

Het onderzoek ziet er schematisch als volgt uit, zie figuur 2. Elementen uit een bestaand model van Lupi (2008) zijn overgenomen daar deze veel overeenkomsten heeft met dit onderzoek. Tevens zijn een aantal aanpassingen gemaakt. Het originele model maakt een tweedeling tussen bewoners en professionals, het deel wat zich focust op bewoners wordt hier gebruikt. De structurele context is veranderd naar het onderzoeksgebied. Ook het verband tussen gebruik en beleving en onderzoeksgebied is aangepast omdat verondersteld wordt dat kenmerken van beide invloed hebben op elkaar. Lupi deed onderzoek naar place, dit onderzoek focust zich op sense of place. Deze term is aangepast.

De sense of place van bewoners wordt bepaald door de manier waarop ze de ruimte gebruiken en beleven. Gebruik en beleving hangen samen met de territoriale binding die bewoners hebben met de ruimte. Ook de variabele bewonerskenmerken spelen een belangrijke rol. Hierbij is gekeken naar onder andere leeftijd, wel of geen kinderen, opleidingsniveau en woonsituatie.

FIGUUR 2 CONCEPTUEEL MODEL

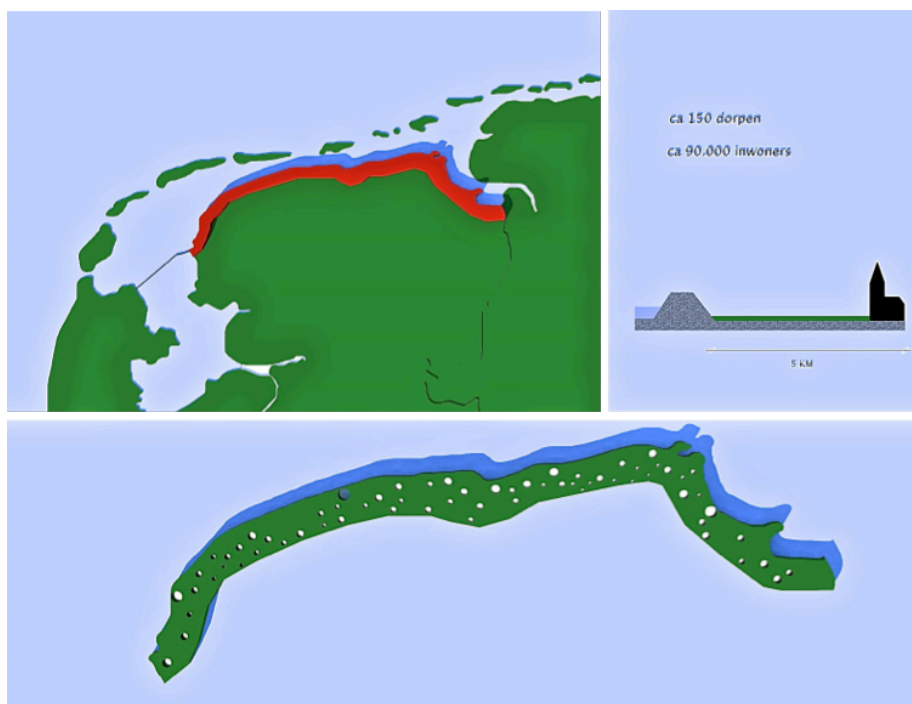
2 METHODE

2.1 Introductie

Dit is een verkennend, ook wel exploratief genoemd, kwalitatief onderzoek. Het begrip territoriale binding is geoperationaliseerd en dat maakt het mogelijk het te onderzoeken. Voor dit onderzoek is er gekozen om aan de hand van een semigestructureerd interview bewoners uit de dorpen te ondervragen. Het voordeel van deze manier van interviewen is dat er vooraf items kunnen worden voorbereid maar dat er tijdens het interview ook ruimte blijft voor speling. Het interview heeft daarom een dynamisch karakter waardoor items aan bod kunnen komen die vooraf niet zijn bedacht. Leidraad in het interview zijn de vijf dimensies van territoriale binding van Lupi. In de vragenlijst zijn de items, welke afkomstig zijn van de vijf dimensies van binding, afgestemd op de ontwikkelingen welke gaande zijn in de noorderruimte.

2.1.1 Onderzoeksgebied

Voortbordurend op het afstudeeronderzoek van Albert Vos (2013) wordt het onderzoeksgebied afgebakend. Het onderzoeksgebied wordt gedefinieerd als zijnde het gebied tot vijf kilometer van de dijk. Vos noemt dit in zijn onderzoeksverslag “de afstand waarbij men de dijk vanuit een woonkern eenvoudig kan zien liggen”. In figuur 3 (Kleve, 2014) is te zien hoe deze grens loopt. Deze grens wordt met name gebruikt vanuit praktisch oogpunt.

FIGUUR 3 ONDERZOEKSGBIED IN HET ROOD. WITTE STIPPEN ZIJN DE GELEGEN DORPEN IN HET GEBIED

In het onderzoeksgebied zijn twee dorpen geselecteerd, namelijk het Groningse Usquert en het Friese Ferwert. Beide dorpen zijn in een aantal opzichten gelijk. Zo verschilt het aantal inwoners en huishoudens niet veel en is het besteedbaar inkomen in beide gemeenten waarin de dorpen liggen gelijk, zo blijkt uit gegevens van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS)(z.j.). In beide dorpen is tevens een basisschool gevestigd. Ook staan er nagenoeg evenveel huizen te koop, in Ferwert 38 en in Usquert 37 huizen (Funda, z.j.). Wanneer we verder terug gaan in de tijd zijn beide dorpen bekend met de strijd tegen het water en de vruchtbare kwelders wat veel landbouwers trok. Naast overeenkomsten zijn er ook verschillen.

Bijvoorbeeld de taal. Het Fries, wat officieel een taal is, en het Gronings wat een dialect is. Ook heeft Ferwert nog een supermarkt en nog een aantal andere winkels, Usquert mist de supermarkt al een aantal jaren en de overige middenstand is ook verminderd.

Belangrijk criterium voor de selectie is dat er één Fries en één Gronings dorp worden onderzocht. Wellicht zijn er verschillen tussen de provincies wanneer het gaat om de sense of place van bewoners. Door twee dorpen uit twee verschillende provincies te onderzoeken, kan deze hypothese getoetst worden. Tevens ligt Ferwert in een anticipeer- en Usquert in een krimpgebied. Aangenomen wordt dat ook dit gegeven van invloed kan zijn op de sense of place van bewoners.

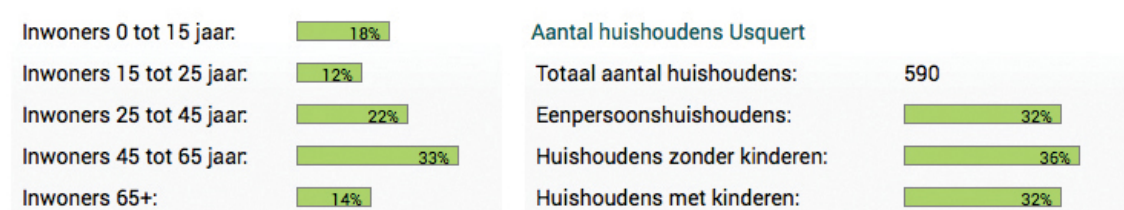
Usquert is als eerste geselecteerd, dit naar aanleiding van een gesprek met Klaas-Jan Geertsema. Geertsema heeft voor zijn afstudeeronderzoek aan de Academie van Bouwkunst in Groningen twee jaar lang onderzoek gedaan in het Groningse kustgebied. Geertsema stelde voor om Usquert te onderzoeken, omdat het dorp te maken heeft met de hiervoor genoemde veranderingen en dat het dorp door zijn geschiedenis als havenplaats altijd nauw verbonden is met de Waddenzee.

2.1.1.1 USQUERT

Het Groningse dorp Usquert ligt in de gemeente Eemsmond. Het dorp telt 1335 inwoners, zie figuur 4 (Stadindex.nl, z.j.). Het dorp ligt hemelsbreed vier kilometer van de Waddenzeedijk.

Usquert ligt in de gemeente Eemsmond in de provincie Groningen.

Aantal inwoners Usquert: **1.335**

FIGUUR 4 CIJFERS INWONERS USQUERT

2.1.1.2 FERWERT

Het Friese dorp Ferwert ligt in de gemeente Ferwerderadiel. Het dorp telt 1675 inwoners, zie figuur 5 (Stadindex.nl, z.j.). Het dorp ligt hemelsbreed twee kilometer van de Waddenzeedijk.

Ferwerd ligt in de gemeente Ferwerderadiel in de provincie Friesland.

Aantal inwoners Ferwerd: **1.675**

FIGUUR 5 CIJFERS INWONERS FERWERT

2.2 Methode: semigestructureerde interviews

De onderzoeksmethode in dit onderzoek is het afnemen van semigestructureerde interviews. Er is gekozen voor deze manier van interviewen, omdat deze methode de mogelijkheid biedt door te vragen.

In het theoretische kader waarin sense of place centraal staat, is het begrip gekoppeld aan territoriale binding. Dit begrip is onderverdeeld in vijf dimensies van binding (Lupi et al., 2006). Deze dimensies worden ook wel “sensitizing concepts” genoemd (Boeije, 2005). De dimensies zijn uitgewerkt in indicatoren, zie ook tabel 1, welke richting geven aan de vraagstelling. De indicatoren kunnen gezien worden als de bril van de onderzoeker. Afhankelijk van het antwoord van de deelnemer is er doorgevraagd. Hierdoor is een verdiepende slag gemaakt. De vragenlijst is opgenomen in bijlage 2.

2.3 Deelnemers onderzoek

In totaal hebben twaalf bewoners aan het onderzoek deelgenomen. Acht bewoners uit Usquert en vier uit Ferwert. De deelnemers hebben de volgende kenmerken, zie tabel 2 en 3.

2.3.1 Usquert

<i>Code deelnemer</i>	<i>Geslacht</i>	<i>Leeftijd</i>	<i>Samenstelling huishouden</i>	<i>Woonduur in dorp</i>	<i>Koop- of huurwoning</i>	<i>Inkomen</i>	<i>Opleidings-niveau</i>
U1	Man	78 jaar	Samenwonend zonder kinderen	78 jaar	Koop	Pensioen	HLS
U2	Man	32 jaar	Samenwonend met kinderen	8 jaar	Koop	Werk	HBO
U3	Man	65 jaar	Samenwonend zonder kinderen	2,5 jaar	Koop	Werk	HBO
U4	Vrouw	46 jaar	Eenpersoons	6 jaar	Huur	Uitkering	MBO
U5	Man	53 jaar	Eenpersoons	45 jaar	Koop	Werk	MBO
U6	Vrouw	69 jaar	Samenwonend zonder kinderen	69 jaar	Koop	Huis	MBO
U7a	Man	47 jaar	Samenwonend met kinderen	24 jaar	Koop	Werk	MTS
U7b	Vrouw	45 jaar	met kinderen			-	-
U8	Man	69 jaar	Samenwonend zonder kinderen	69 jaar (met een break van 18 jaar*)	Koop	Pensioen	MTS

TABEL 2 KENMERKEN DEELNEMERS ONDERZOEK USQUERT

2.3.2 Ferwert

<i>Code deelnemer</i>	<i>Geslacht</i>	<i>Leeftijd</i>	<i>Samenstelling huishouden</i>	<i>Woonduur in dorp</i>	<i>Koop- of huurwoning</i>	<i>Inkomen</i>	<i>Opleidings-niveau</i>
F1	Man	47 jaar	Samenwonend met moeder	47 jaar (met een break van 4 jaar**)	Koop (op naam van zijn moeder)	Uitkering	MBO
F2	Vrouw	45 jaar	Samenwonend met kinderen	45 jaar	Koop	Werk	HBO
F3	Man	40 jaar	Eenpersoons	5,5 jaar	Huur	Uitkering	IVO MAVO
F4	Man	30 jaar	Samenwonend met kinderen	30 jaar	Koop	Werk	HBO

TABEL 3 KENMERKEN DEELNEMERS ONDERZOEK FERWERT

* Break was vanaf 36-jarige leeftijd i.v.m. eigen bedrijf in naastgelegen dorp

** Break was vanaf 40-jarige leeftijd i.v.m. werk in het buitenland

2.4 Werving deelnemers

Voor de werving van deelnemers is in eerste instantie contact gezocht met de dorpsbelangenverenigingen van Usquert en Ferwert. Voor Usquert is dit de Vereniging voor Dorpsbelangen Usquert en voor Ferwert is dit de PAFH (vereniging Plaatselijke Aktiviteiten Ferwert-Hegebeintum). Beide verenigingen zijn benaderd via e-mail en met de vereniging uit Usquert is er ook telefonisch contact geweest. De PAFH gaf geen gehoor de Vereniging voor Dorpsbelangen Usquert wel. Via deze weg zijn de deelnemers met de code U1 en U8 geworven. Alle andere deelnemers zijn geworven door langs de deuren te gaan in het desbetreffende dorp met de vraag aan hen om deel te nemen aan het onderzoek. In de volgende paragraaf wordt ingegaan op de procedure van de werving

2.5 Procedure

In dit stuk wordt besproken wat de procedures waren die zijn gebruikt voor het werven van deelnemers en de afname van de interviews.

2.5.1 Procedure 1: werving en benadering deelnemers

De volgende stappen zijn doorlopen bij de werving en benadering van deelnemers. De benadering geldt voor zowel de deelnemers die via de Vereniging voor Dorpsbelangen Usquert zelf contact hebben gezocht, als ook voor de deelnemers waar contact mee is gezocht aan de deur.

1. Voorstellen.
2. Vertellen over het onderzoek (aanleiding, doel).
3. Waarom contact?
 - a. Opzoek naar deelnemers voor het onderzoek.
4. Vragen of de persoon wil meewerken? (optie a of b).
 - a. Ja: ga verder bij 5.
 - b. Nee, bedanken voor de tijd. Einde gesprek.
5. Optie a of b.
 - a. Interview afnemen, ga verder met procedure 2.
 - b. Afspraak maken om het interview af te nemen.
6. Persoon en adresgegevens vragen en noteren.
7. Informatiebrief, zie bijlage 1, opsturen of geven. Vertellen dat in de brief informatie staat over het onderzoek en de datum en tijdstip van het interview. Gegevens van onderzoeker staan in de brief mochten er nog vragen zijn.
8. Bedanken voor de moeite en tot ziens.
9. Einde gesprek.

2.5.2 Procedure 2: interview afnemen

Het interview is als volgt afgenomen.

1. Welkom heten en bedanken voor de gastvrijheid en deelname aan het onderzoek.
2. Voorstellen.
3. Vertellen over de aanleiding en het doel van het onderzoek.
4. Korte inleiding op het interview. (Tijdsduur en manier van interviewen, duidelijk maken dat het interview te alle tijde vrijblijvend is). Vertellen dat er gebruik wordt gemaakt van audio-opname-apparatuur en dat de opnames alleen gebruikt worden voor het analyseren van de gegevens.
5. Audio-opname-apparatuur starten.

6. Interview afnemen aan de hand van de vragenlijst, zie bijlage 2.
7. Bedanken voor deelname. Mochten er nog vragen zijn kan er altijd contact worden opgenomen met de onderzoeker.
8. Einde interview.

2.6 Apparatuur en instrumenten

Tijdens het interview is er gebruik gemaakt van een vragenlijst, zie bijlage 2. Tevens is het interview opgenomen door middel van audio-opname-apparatuur. De opnames zijn in het bezit van lector S.O. Meier van het lectoraat Krimp & Leefomgeving.

2.7 Uitvoering van het onderzoek

2.7.1 Deelname aan het onderzoek

In eerste instantie is er gezocht naar deelnemers aan de hand van een criterialijst, zie bijlage 3. Het bleek moeilijk te zijn deelnemers te werven aan de hand van deze lijst. Het kwam bijvoorbeeld voor dat bewoners wel wilden deelnemen, maar dat ze niet binnen de criteria vielen, waardoor er geen interview kon worden afgenomen. Na enkele afwijzingen is er besloten afstand te doen van de criterialijst om toch voldoende deelnemers te verkrijgen.

2.7.2 Ervaringen bij de dataverzameling

De interviews zijn afgenomen in week 17 en 18 van het kalenderjaar 2014, op werkdagen van 10:00 tot 17:00 uur. De meivakantie viel in week 18. Door in de verschillende delen van het dorp te zoeken naar deelnemers is getracht een goede spreiding te hebben van deelnemers. Hierbij is rekening gehouden met delen waar huur- en koopwoningen staan. Het feit dat er gezocht werd naar deelnemers gedurende werkdagen had invloed op de respons. Het waren voornamelijk ouderen die thuis waren.

2.8 Analyse empirische data

De interviews zijn aan de hand van de opnames schematisch uitgewerkt. Gesorteerd per dimensie van territoriale binding. Deze interviewverslagen zijn terug te vinden in bijlage 4.

De resultaten zijn tot stand gekomen door per dimensie van territoriale binding de informatie van alle deelnemers te sorteren, om vervolgens verbanden en variaties te zoeken.

De gespreksonderwerpen, welke afkomstig zijn van de vragenlijst, waren leidend in de analyse. Onderwerpen die niet voorkwamen in de vragenlijst, maar die wel zijn besproken, zijn ook meegenomen in de analyse. De onderwerpen zijn terug te vinden onder de vijf dimensies van territoriale binding in het volgende hoofdstuk.

3 RESULTATEN

In dit hoofdstuk worden de resultaten besproken welke voortvloeien uit de interviewsamenvattingen, voor deze samenvattingen zie bijlage 4. De resultaten zijn opgebouwd aan de hand van de vijf dimensies van territoriale binding met daaronder de onderwerpen die ter sprake kwamen tijdens de interviews. Een deel van de onderwerpen kwamen ter sprake aan de hand van de vragenlijst. Andere gespreksonderwerpen kwamen ongevraagd ter sprake.

De namen van de deelnemers zijn geanonimiseerd. De namen in het volgende stuk zijn verzonnen. De context per deelnemer is te lezen in de interviewverslagen.

3.1 Culturele binding

3.1.1 Beeld van de woonomgeving

Deelnemers van zowel Ferwert als Usquert beschrijven hun dorp met woorden als “weidsheid”, “rust” en “ruimte.” Daarnaast heerst er een gemeenschapsgevoel al is de bevolking wel gemêleerd.

Ferwert

In de interviews met de deelnemers uit Ferwert kwamen ook woorden als “schoon” en “stil” naar voren. Daarnaast wordt de natuur ook benadrukt, het waait er veel en Ferwert heeft nagenoeg het mooiste weer van Nederland zo zegt **Nanne (47 jaar)**. Ondanks dat er om en nabij de veertig huizen te koop staan is er geen leegstand. De verenigingen zijn actief en er zijn nog veel winkels. Al noemt één deelnemer ook dat het dorp begint in te dutten, wanneer er iets georganiseerd wordt dan is er namelijk minder respons. Van de vier deelnemers gaf één aan liever te verhuizen naar Harlingen omdat daar meer bedrijvigheid is. Deze deelnemer woont sinds vijfenhalf jaar in Ferwert en in zijn verleden heeft hij in het centrum van Utrecht gewoond. De rest van de deelnemers is er geboren en getogen.

Kevin (30 jaar): Hij beschrijft Ferwert met *“LEVENDIG.” “IK KAN ME MOEILIK VOORSTELLEN ALS IK ERGENS ANDERS ZOU WONEN.”*

Frank (40 jaar): *“HET IS ECHT EEN DORP VAN NIKS. ER GEBEURT HIER OOK NOOIT WAT.”* Frank zegt dit wanneer hij de vergelijking maakt met de stad waar hij vandaan komt.

Usquert

“Levendig” is een woord dat veel wordt genoemd door deelnemers bij het beschrijven van hun dorp. Usquert wordt door alle deelnemers gekenmerkt als een “rood” dorp, er is dan ook geen kerk. **Dirk (78 jaar):** *“ER IS ÉÉN GELOOF, GEEN! DE KERK IS FOETSIE!”* Voor één deelnemer was dit belangrijk in de keuze om er te gaan wonen. **Erik (32 jaar):** *“ALS DIT HUIS IN EEN HEEL GEREFORMEERD DORP HAD GESTAAN DAN WAREN WE HIER NIET NAAR TOE GEGAAN.”* Deelnemers vinden hun dorp actief, er zijn veel verenigingen en er worden geregeld activiteiten gehouden zoals bijvoorbeeld de jaarlijkse kermis en de wielerronde. Eén deelnemer beschrijft Usquert als solidair en chauvinistisch.

Gerrit (47 jaar): *“HET IS VAN OORSPRONG EEN VISSERSDORP, ER ZIJN OVEREENKOMSTEN MET VOLENDAM.”*

Els (69 jaar): *“HET IS ECHT WEL EEN ACTIEF DORP!”*

Bert (65 jaar): *“USQUERT IS ABSOLUUT GEEN SLAAPDORP, USQUERT IS EEN HEEL LEVENDIG DORP. ER GEBEURT VEEL!”*

Margreet (46 jaar): *“DIT DORP IS GEWOON ZO HEERLIJK!” “EEN BEETJE STAD IN HET KLEIN.”*

3.1.2 Identificatie met het dorp en de bewoners

Door de deelnemers wordt meerdere malen benadrukt dat er verschil zit tussen de geboren en getogen dorpsbewoners en de import. In beide dorpen wordt het woord import gebruikt om de dorpsbewoners aan te wijzen die op latere leeftijd in het dorp zijn komen wonen.

Ferwert

De geboren en getogen deelnemers zijn betrokken door middel van hun inzet voor activiteiten. Eén deelnemer gaf aan zichzelf niet onderdeel te vinden van de gemeenschap. Hij leidt zijn eigen leven. De twee deelnemers met kinderen geven aan een thuisgevoel te hebben. Een andere deelnemer heeft ook een thuisgevoel alleen dit is niet zo sterk als de “echte” Ferwerders maar wel sterker dan de import. Trots voor het dorp is bij deze deelnemer minder aanwezig. Trots om een Fries te zijn daarentegen weer meer.

Nanne (47 jaar): *“DE IMPORT MENSEN HEBBEN MINDER MET DE HISTORIE EN MET HET WAD.”*

Frank (40 jaar): Hij vindt de bewoners in Ferwert vriendelijker en relaxter dan in de stad waar hij voorheen woonde. *“NIET SAAMHORIGHEID, WEL VRIENDELIJKHEID.”*

Usquert

In Usquert is de bevolking gemêleerd. Eén deelnemer noemt de bevolking niet homogeen. Alle deelnemers benoemen het “rijke” deel van Usquert en de gewone bevolking. Usquert kent een historie van rijke boeren en arme landarbeiders, ook dit wordt door sommige deelnemers genoemd. De deelnemers maken verschil tussen geboren en getogen bewoners en import. Er is veel verloop. Het idee bestaat dat import in vergelijking met de timide Groningers meer van aanpakken houden. **Bert (65 jaar):** *“IMPORT PAKT HET GEWOON AAN EN GAAT HET DOEN.”* Alle deelnemers hebben een thuisgevoel, de redenen hiervoor wisselen. Het feit dat men familie en vrienden in de buurt heeft wonen is één van de redenen. Voor sommige deelnemers is dit thuisgevoel niet een reden om niet te verhuizen. Een deel van de deelnemers is trots, **Els (69 jaar):** *“IK BEN TROTS DAT IK EEN USQUERDER BEN!”* Een ander deel heeft dat meer met de provincie, zij voelen zich meer een noordeling.

Gerrit (47 jaar): *“ONDANKS DAT JE IMPORT BENT HEB IK TOCH WEL EEN TROTSGEVOEL!”*

Lydia (45 jaar) echtgenote van Gerrit: *“WEER LEKKER THUIS, RUIMTE.”* Haar man Gerrit vult aan, *“EEN VEILIG GEVOEL, ZEKER OP HET MOMENT WANNEER JE HET BORD USQUERT GEPASSEERD BENT.”*

Bert (65 jaar): *“ONDANKS DE AARDBEVINGEN EN DREIGINGEN DIE ONS BOVEN HET HOOFD HANGEN, WIJ VINDEN HET ER GEWOON HEERLIJK! IK VOEL ME ER ABSOLUUT THUIS.”*

“JE HEBT EEN BOVENLAAG EN GEWONE LAAG. HET HEEFT OOK DEZE HISTORIE OMDAT VEEL RIJKE BOEREN HIER HUN VILLA’S BOUWDEN. IN MIJN STRAAT WONEN HEEL VEEL RENTENIERS EN RIJKE BOEREN.”

Dirk (78 jaar): Als hij terug komt uit het westen van het land, *“KLOAR, JE BENT WEER THOES!”*

3.1.3 Waddenzee Werelderfgoed

Alle deelnemers bezoeken de Waddenzee, ze wandelen, fietsen of kijken even over de dijk. Deelnemers staan wisselend tegenover de benoeming tot Werelderfgoed. Ze zijn bang voor het afsluiten ervan.

Ferwert

Het wisselt hoe vaak deelnemers bij de Waddenzee komen. De ene deelnemer komt er wekelijks wandelen, fietsen of hardlopen, de ander komt er alleen zomers tijdens het goede weer. Ook komen de deelnemers naar de zeedijk wanneer er iets is zoals een storm. Toerisme en recreatie vinden de deelnemers goed, al moet het wel in overleg. De benoeming tot Werelderfgoed vinden alle deelnemers ook goed. Eén deelnemer noemt het zelfs een verrijking en ander geeft aan dat de benoeming betekent dat het behouden wordt en dat vindt hij goed. De benoeming moet niet zorgen voor belemmeringen voor de deelnemers.

Kevin (30jaar): *“ALS ER IETS IS GA IK ALTIJD EVEN KIJKEN.” “IK ZOU HET ZONDE VINDEN ALS ZE ER ANDERE DINGEN MEE GAAN DOEN.”*

Greetje (45 jaar): *“NATUUR EN MENS KUNNEN PRIMA SAMENWERKEN, MAAR HET MOET WEL IN OVERLEG.”*

Usquert

De Waddenzee betekent voor deelnemers rust, ruimte en wind. Noordpolderzijl, de oude haven van Usquert, wordt veel genoemd door de deelnemers. Het is voor veel deelnemers de opstap naar de Waddenzee. Deelnemers komen daar ook om iets te drinken. Twee deelnemers gaven aan hun visite altijd even mee te nemen naar de Waddenzee en Noordpolderzijl. Wat de deelnemers van de benoeming tot Werelderfgoed vinden wisselt. Over het algemeen staan de deelnemers er niet negatief tegenover, maar ze zijn wel bang dat er vervolgens niks meer mag. Dit geldt voor zowel burger deelnemers als voor de deelnemers met een agrarische achtergrond. Het moet de economie niet schaden.

Dirk (78 jaar): *“IK BEN EEN MAN DIE VAAK EVEN NAAR DE DIJK GAAT.”* Over de benoeming zegt Dirk, *“ECONOMIE GAAT VOOR MILIEU!”*

Erik (32 jaar): *“WANNEER DE ZEE DIRECT ACHTER DE DIJK ZOU ZIJN DAN ZOU HET OOK ANDERS ZIJN, ACHTER DE DIJK IS HET GEWOON SAAI.”*

Bert (65 jaar): *“IK BEN DE ENIGE USQUERDER DIE IN DE WADDENZEE ZWEMT!”* Over de benoeming zegt Bert, *“DIT IS MOOI, DIT IS UNIEK!”*

Wessel (69 jaar): Over de benoeming: *“ALS DE BEPERKINGEN VOOR HET BEZOEKEN VAN DE WADDENZEE MAAR NIET AL TE GROOT WORDEN.”*

Henk (53 jaar): *“IK HEB EEN HEKEL AAN DIE MILIEUCLUBS, DE WADDENVERENIGING IS DAAR OOK EENTJE VAN!”* Henk zegt dit naar aanleiding van de benoeming waardoor er weer meer regeltjes komen. Hij geeft de milieuclubs de schuld.

3.2 Functionele binding

3.2.1 Kinderen

Deelnemers met kinderen geven aan dat onderwijs voor hun kinderen en de mogelijkheid voor hun kinderen om gebruik te maken van sport en recreatieve voorzieningen in hun eigen dorp belangrijk is.

Ferwert

In Ferwert is zowel een lagere (christelijk en openbaar) als een middelbare school aanwezig. Van de vier deelnemers hebben twee deelnemers thuiswonende kinderen waarvan één deelnemer in het schooljaar 2014-2015 een kind op de lagere school heeft zitten.

Kevin (30 jaar): De mogelijkheid dat scholen moeten sluiten vindt Kevin een risico. Hij is zich ervan bewust dat er scholen zijn die in omgeving van Ferwert moeten sluiten omdat er te weinig leerlingen zijn. Kevin heeft een dochter van 4 jaar. Ze gaat na de zomer naar de lagere school.

Usquert

In Usquert is alleen een lagere school. Voor middelbaar onderwijs moeten kinderen naar bijvoorbeeld Uithuizen of Groningen. Van de acht deelnemers hebben twee deelnemers thuiswonende kinderen. Eén deelnemer heeft kinderen op de basisschool zitten. De ander heeft schoolgaande kinderen in Groningen.

Lydia (45 jaar): *“DAT DOE JE UIT SOCIAAL IETS EN OMDAT JE HET LEUK VINDT, DAT JE MEEHELPT.”* Lydia heeft het hier over het meehelpen bij activiteiten georganiseerd vanuit de lagere school. Mevrouw heeft tegenwoordig geen kinderen meer in Usquert op school zitten, ze gaan nu naar Groningen voor hoger onderwijs.

Erik (32 jaar): *“ALS DIE SCHOOL WEG GAAT DAN ZOU IK DAT HEEL ERG VERVELEND VINDEN.”*
“DE SCHOOL WERKT HIER ERG GROEPSBINDEND.” Voor Erik is de aanwezigheid van een lagere school erg belangrijk. Wanneer de school weg gaat dan is dat reden voor hem om te verhuizen. Net zoals Lydia benadrukt Erik het helpen bij activiteiten vanuit de lagere school, *“EEN MORELE VERPLICHTING ALS OUDER.”* Hij wil niet dat zijn kinderen naar Uithuizen gaan voor middelbaaronderwijs, ze zullen dan naar Groningen gaan.

3.2.2 Voorzieningen

Ferwert en Usquert zijn niet gelijk als het gaat om de hoeveelheid, verscheidenheid en gemis van voorzieningen. In het volgende stuk worden de voornaamste voorzieningen besproken.

3.2.2.1 SUPERMARKT EN WINKELS

Zowel Ferwert als Usquert hebben geen grotere supermarkt(en). Voor de grote boodschappen gaan alle deelnemers naar omliggende dorpen.

Ferwert

In Ferwert is nog een buurtsuper aanwezig. Alle deelnemers gaven aan dat ze voor het halen van de kleine boodschappen hiernaartoe gaan. Voor het halen van de grote boodschappen gaan ze voornamelijk naar Stiens. Van de vier deelnemers gaven drie aan dat de afstand geen probleem is. Voor één deelnemer is de afstand wel een probleem, deze persoon is minder mobiel door gezondheidsproblemen en het feit dat hij een uitkering heeft waardoor hij minder heeft te besteden aan bijvoorbeeld openbaar vervoer. In het midden van Ferwert ligt een winkelstraat, hieraan zijn meerdere winkels gevestigd.

Kevin (30 jaar): Hij vindt het zonde dat er zoveel voorzieningen sluiten. *“HET IS WEL DE OMGEVING WAAR JE WOONT.”* Als er veel sluit zullen de mensen uiteindelijk ook wegtrekken en plekken opzoeken waar meer voorzieningen zijn. *“DAT ZOU IK WEL JAMMER VINDEN.” “IK WOON HIER NU MET PLEZIER, ALS IK NIEMAND MEER TEGEN KOM DAN ZAL VOOR MIJ HET PLEZIER OOK AFNEMEN.”*

Greetje (45 jaar): Ze zou het jammer vinden wanneer winkels in de hoofdstraat van Ferwert moeten sluiten. Het aanblik is volgens haar dan anders.

Frank (40 jaar): Omdat Frank een uitkering heeft gaat hij liever niet naar de buurtsuper, deze is in vergelijking met de supermarkten in Stiens duurder. Toch gaat hij voor kleine boodschappen wel naar de buurtsuper.

Usquert

In Usquert is de buurtsuper al een aantal jaren verdwenen. Wel is er nog een melkwagen, daarvan is de eigenaar op leeftijd dus de verwachting van een deelnemer is dat deze binnenkort verdwijnt. De deelnemer geeft aan dat wanneer de melkwagen stopt ouderen afhankelijk zijn van hulp. Voor het halen van de grote boodschappen gaan deelnemers voornamelijk naar Uithuizen. Alle deelnemers gaven aan dat afstand geen probleem is. Alle deelnemers hebben een auto.

Erik (32 jaar): *“ALS ER DRIE KILOMETER VERDEROP WINKELS ZITTEN, WAAROM ZOU JE ZE DAN HIER OOK MOETEN HEBBEN? VAN MIJ HOEFT DAT NIET, IK VIND HET WEL GOED ZO.”*

Wessel (69 jaar): *“GEEN PROBLEMEN MEE, HET IS OOK NIET ANDERS. JE MOET JE ER AAN AANPASSEN.”*

Gerrit (47 jaar): *“JE WENT ER SNEL AAN.” “UITHUIZEN, DAAR HEB JE ALLES BIJ DE HAND.”*

Bert (65 jaar): *“EIGENLIJK DOEN WE ALLES IN UITHUIZEN, DAT IS OM DE HOEK!”*
“WIJ HEBBEN EEN AUTO, ALS JE GEEN AUTO HEBT DAN IS DAT EEN PROBLEEM.” Bert vindt het niet leuk dat voorzieningen sluiten, *“DAT IS SLECHT VOOR DE LEEFBAARHEID VAN HET DORP.”*

Henk (53 jaar): *“HET MAAKT MIJ NIKS UIT. QUA SFEER ZOU HET WEL LEUK ZIJN OM EEN WINKEL TE HEBBEN IN HET DORP.”*

3.2.2.2 OPENBAAR VERVOER

Ondanks het autobezit is openbaar vervoer belangrijk voor sommige deelnemers omdat ze het of gebruiken voor woon-werkverkeer of voor hun kinderen die buiten hun eigen dorp naar school gaan.

Ferwert

Van de vier deelnemers gaf één deelnemer aan afhankelijk te zijn van openbaar vervoer, deze persoon heeft een uitkering. De overige deelnemers hebben allemaal een auto. Ferwert heeft een busverbinding met Leeuwarden.

Frank (40 jaar): Frank is mindervalide en kan daarom niet gemakkelijk verder weg dan zijn eigen dorp. Hij heeft geen auto en is dus aangewezen op het openbaar vervoer. Omdat Frank leeft van een uitkering geeft hij aan niet veel te kunnen besteden. Hij vindt het openbaar vervoer te duur. Hij zou graag elke dag erop uit gaan, maar dat is voor hem niet haalbaar.

Greetje (45 jaar): Haar kinderen gaan naar de middelbare school in Leeuwarden. Hoewel ze meestal op de fiets gaan gebruiken ze het openbaar vervoer ook wel eens. Ze vindt de busverbinding met Leeuwarden prima. Vroeger was er ook een buurtbus, maar die kon niet meer bestaan.

Usquert

Van de acht deelnemers hebben alle deelnemers een auto. Eén deelnemer gebruikt de trein voor woon-werkverkeer. Deze deelnemer met nog één andere zijn in Usquert gaan wonen omdat er een treinverbinding is met Groningen.

Erik (32 jaar): *“DE TREINVERBINDING MET GRONINGEN WAS ÉÉN VAN DE REDENEN OM TE GAAN WONEN IN USQUERT.”* Erik was nog student in de tijd dat hij en zijn vrouw het huis kochten waar ze nu wonen en een goede openbaarvervoerverbinding was toentertijd belangrijk voor Erik.

3.2.3 Verenigingen en activiteiten

Het grootste deel van de deelnemers uit beide dorpen geven aan dat er qua activiteiten nog genoeg te doen is in hun dorp. De woorden “leeft” en “levendig” worden een aantal keren genoemd om het verenigingsleven te beschrijven. In beide dorpen zijn verscheidene verenigingen actief, er werd tijdens de interviews door alle deelnemers over gesproken. Zowel in Ferwert als in Usquert is een deel van de deelnemers actiever dan de rest van de deelnemers.

Ferwert

Ferwert is overwegend christelijk en dat is terug te zien in het verenigingsleven en de activiteiten. Er werd genoemd dat de kerkelijke gemeente erg betrokken is bij activiteiten. Ook organiseert de kerk activiteiten. **Nanne (47 jaar)** vertelde over het dorp en dat het behoudend is. Hij zegt ook dat het tij aan het keren is. Tennissen op zondag was vroeger *“NOT DONE”* tegenwoordig kan dat wel. Maar de voetbalvereniging zal bijvoorbeeld nooit op zondag voetballen. *“OVERAL ZIE JE DEZELFDE VRIJWILLIGERS DIE NOG IETS VOOR HET DORP WILLEN DOEN OM HET LEVENDIG TE HOUDEN”* zegt **Greetje (45 jaar)**. In Ferwert neemt de activiteit qua verenigingen en activiteiten af.

Greetje (45 jaar): *“HET IS LEVENDIG, ER IS VAN ALLES TE DOEN!”*

Kevin (30 jaar): Kevin voetbalt bij de plaatselijke voetbalvereniging. Er bestaat een kans dat de vereniging moet fuseren met een voetbalvereniging uit een ander dorp. Het is mogelijk dat de vereniging uit Ferwert dan in een ander dorp moet gaan voetballen. Dat vindt hij niet leuk.

Usquert

In Usquert wordt een nieuw dorps huis gebouwd, in meerdere gesprekken kwam dit ter sprake. Een aantal deelnemers is zelf actief betrokken bij activiteiten en verenigingen, één van de deelnemers uit Usquert gaf aan betrokken te zijn door een aantal activiteiten te sponsoren. De opkomst van bewoners bij sommige activiteiten verschilt in het soort mensen. Zo werd in een interview gesproken over de filmavonden die worden gehouden. Hier worden met name cultfilms vertoond. **Bert (65 jaar):** *“WE HEBBEN ONS VERDIEPT IN HET VERENIGINGSLEVEN VAN USQUERT OMDAT WE DEEL WILLEN UITMAKEN VAN DE GEMEENSCHAP. WE ZIJN NAAR DE FILMAVONDEN GEWEEST, DAAR KOMEN ALLEEN MENSEN VAN ONZE KANT VAN HET DORP. MAAR WE KOMEN OOK WEL EENS IN HET VISRESTAURANT VOOR EEN PATATJE, EN DAAR ZIE JE DUS OOK DE MENSEN VAN DE ANDERE KANT VAN HET DORP. DAT ZIJN DE WAT VOLKSERE MENSEN, WAT EENVOUDIGER.”* **Erik (32 jaar)** vertelde over de voetbalclub waar hij naast woont. Hij vindt het één groot zuip- en knokfestijn. Zijn kinderen mogen daar niet op. Usquert heeft

in 2013 meegedaan met de wedstrijd Het Leukste Dorp Van Groningen georganiseerd door RTV Noord. Usquert heeft de derde plek behaald. **Dirk (78 jaar)** noemde dit als een bewijsstuk voor wat hij stelde in het interview, *“HET IS EEN PRIMA BEWOONBAAR DORP.”*

Lydia (45 jaar): *“ER ZIJN VEEL VERENIGINGEN, DAT LEEFT GEWOON HEEL ERG.”*

Gerrit (47 jaar), echtgenoot van Lydia: Verteld over de jaarlijkse kermis wat meer is dan alleen een kermis met een tent waarin drie dagen lang livemuziek wordt gespeeld, *“IN DIE FEESTTENT ZIE JE 90% VAN HET DORP!”*.

Dirk (78 jaar): Over het overnemen van de braderie door de dorpsbelangen vereniging zegt Dirk het volgende, *“OM TOCH MAAR EEN BEETJE RUMOER IN HET DORP TE HOUDEN.”*

Henk (53 jaar): *“IK VIND HET WEL MOOI HOE ZE HET DOEN.”* Henk doelt op de gemeenschap in het dorp en hoe ze het levendig houden.

Bert (65 jaar): Hij verteld over het nieuwe dorpshuis dat wordt gebouwd, *“DAT ZAL HET VERENIGINGSLEVEN WEER NIEUW LEVEN IN BLAZEN!”*

Wessel (69 jaar): *“HET WORDT HIER ALLEMAAL EEN BEETJE MINDER. HET LEVEN IS TOTAAL VERANDERD HIER.”*
“ER IS NOG WEL LEVEN IN HET DORP, HET GAAT WEL EEN BEETJE TERUG. ZO IS ER NOG EEN ACTIEVE VERENIGING VAN VOLKSVERMAKEN.”

3.2.3.1 OVERIGE VOORZIENINGEN

In beide dorpen zijn voorzieningen als een huisarts, fysiotherapeut, seniorenwoningen en kinderopvang aanwezig. In Ferwert is dit meer vanzelfsprekend dan in Usquert. In Usquert staat sinds een aantal jaren een seniorencomplex de Blieder Wieder. De totstandkoming van het complex, waar nu ook een huisarts, fysiotherapeut en kinderopvang in is gehuisvest, had nog aardig wat voeten in de aarde. **Dirk uit Usquert (78 jaar)** gaf aan dat het complex net op tijd is gebouwd. Hij zegt dat met de huidige ontwikkelingen het tegenwoordig niet mogelijk zou zijn geweest. Ouderen uit Usquert hoeven nu niet uit te wijken naar Uithuizen voor verzorgd wonen.

3.3 Sociale binding

3.3.1 Familie en vrienden

De geboren en getogen deelnemers hebben over het algemeen meer familie in de buurt wonen in vergelijking met import. Verenigingen, activiteiten en voorzieningen zijn plekken waar mensen elkaar ontmoeten en waar netwerken ontstaan.

Ferwert

Drie van de vier deelnemers, welke allemaal in Ferwert zijn geboren en getogen, hebben familie in de buurt wonen. Twee hiervan bezoeken deze ook met regelmaat. Eén deelnemer heeft niet goed contact met zijn familie. De vierde deelnemer heeft helemaal geen familie in de buurt wonen. De twee geboren en getogen deelnemers hebben ook een groot netwerk van vrienden en kennissen, één van deze deelnemers heeft de “echte” vrienden buiten Ferwert wonen. De twee andere deelnemers hebben een kleiner netwerk, waarvan één deelnemer een vriend dagelijks bezoekt en de ander zijn vrienden één keer per kwartaal.

Kevin (30 jaar): Over zijn familie, *“HET IS WEL MAKKELIJK DAT ZE ZO DICHTBIJ WONEN!”*

Usquert

Zes van de acht deelnemers hebben familie in de buurt wonen en bezoekt hen met regelmaat. Een aantal gaven ook aan dat het familie is wat hun bindt aan hun woonplek. Alle deelnemers hebben kennissen in de buurt wonen, voor sommige deelnemers zijn deze kennissen vrienden geworden. De vrienden worden geregeld bezocht. Eén deelnemer gaf aan vrienden te hebben via de golfclub in Veendam.

Erik (32 jaar): *“VOORAL DAT WE MET Z’N BIJ ELKAAR WILLEN WONEN HOUDT ONS IN HET NOORDEN.”*

Wessel (69 jaar): *“HET IS WEL ZO, OMDAT ONZE DOCHTER NAAST ONS WOONT, HET WEL WAT BINDING GEEFT OM HIER LANGER TE WONEN DAN WIJ VAN PLAN WAREN. ALS ZIJ HIER NIET WOONDE DAN WAS HET MISSCHIEN WEL ZO GEWEEST DAT WIJ HET HUIS HADDEN VERKOCHT.”*

Gerrit (47 jaar): *“WE ZIJN ABSOLUUT NIET VERBONDEN DOOR FAMILIE.”*

Dirk (78 jaar): Hij verteld over het bezoek aan zijn dochter die in Amsterdam woont, *“IK KOM ER ÉÉN KEER PER JAAR EN DAN ALS EEN HAAS WEER TERUG!”*

3.3.2 Buurtbewoners

De deelnemers treffen hun burens in de straat, en bij activiteiten. Het contact met de burens is in beide dorpen goed.

Ferwert

Alle deelnemers geven aan goed contact te hebben met hun medebuurtbewoners. Ze treffen elkaar bij voorzieningen, in de tuin en op straat. De buurt is vriendelijk. Het contact met de naaste burens is beter dan met burens verderop in de straat.

Greetje (45 jaar): *“ZOMERS EVEN OVER DE SCHUTTING PRATEN.”*

Usquert

Het contact tussen de buurtbewoners van de deelnemers is goed. Een aantal deelnemers gaf aan dat het contact met sommige burens minder is dan met andere omdat ze daarmee minder op één lijn zitten. Geen enkele deelnemer gaf aan ruzie of iets dergelijks te hebben met medebuurtbewoners. Er werd vaak genoemd dat buurtbewoners elkaar treffen bij activiteiten.

Dirk (78 jaar): Toen Dirk verhuisde van het platteland van Usquert naar het dorp kwam de burgemeester hem persoonlijk vertellen dat hij erbij hoorde. Zijn reactie, *“POTVERDIKKEMIE, IK HEB DER AALTIED BIE HEURT!”*

Margreet (46 jaar): *“IK TREK ME DAAR ZELF NIET ZOVEEL VAN AAN, MAAR DAT BETEKENT WEL DAT JE DAAR NIET ZO GAUW GAAT KOFFIE DRINKEN.”* Margreet heeft het over geklaag van burens die graag zien dat alle burens hun tuin onderhouden.

Erik (32 jaar): *“MENSEN MET WIE WIJ ZELF HET MEESTE CONTACT HEBBEN IS DE IMPORT, DAAR ZITTEN WIJ MEER MEE OP ÉÉN LIJN.”*

3.4 Politieke binding

Deze dimensie draait om zeggenschap en controle, dit uit zich in betrokkenheid. Tevens zijn krimp en aardbevingen onder deze dimensie gezet omdat beide ontwikkelingen te maken hebben met betrokkenheid. Het topic aardbevingen is alleen voor Usquert van toepassing.

3.4.1 Betrokkenheid

De betrokkenheid van deelnemers uit zich in het volgen van nieuws en hun inzet voor verenigingen, activiteiten en belangen.

Ferwert

Deelnemers zijn niet op de hoogte van het beleid omtrent de Waddenzee. Eén deelnemer vindt dat het beleid veel te maken heeft met opgelegde regels vanuit de Europese politiek. Ze vindt sommige aanpassingen aan de dijk dan ook geldverspilling. Deelnemers zijn niet bang voor overstromingen of iets dergelijks. Allen volgen het plaatselijk nieuws, de één wel meer dan de ander. Ferwert heeft een plaatselijke blad en een gemeentelijke krant. Deze worden door alle deelnemers gelezen. Naast deze betrokkenheid zijn twee deelnemers ook lid van verenigingen, één deelnemer was in het verleden lid van verenigingen. **Greetje (45 jaar)** is vier jaar lid geweest van de Plaatselijke Activiteiten Ferwert Hegebeintum (PAFH), dit is de belangenvereniging van Ferwert en omstreken (Hegebeintum).

Kevin (30 jaar): Hij vertelt over een strand dat ze bij de Waddenzee willen aanleggen *“ZO’N STRANDJE IS WEL MOOI, MAAR ALS HET TEN KOSTE GAAT VAN DE NATUUR DAN ZOU IK HET ZONDE VINDEN.”* Over het volgen van het plaatselijke nieuws, *“JE MOET WEL EEN BEETJE OP DE HOOGTE BLIJVEN NATUURLIJK!”*

Usquert

Door middel van deelname en lidmaatschap zijn deelnemers betrokken bij hun dorp. Sommige deelnemers zijn alleen lid, anderen zitten in besturen. Ook is een tweetal deelnemers, volgens eigen zeggen, te druk met andere dingen zoals bijvoorbeeld werk waardoor ze zich minder bezig houden met activiteiten en verenigingen. Twee deelnemers zitten in het bestuur van dorpsbelangen. Eén deelnemer is ook lijsttrekker van Gemeentebelangen. Alle deelnemers volgen het nieuws, er is naast regionaal nieuws ook een plaatselijk blad welke deelnemers lezen. Alle deelnemers zijn op de hoogte van de ontwikkelingen zoals krimp en de aardbevingen.

Dirk (78 jaar): *“GEWOON MIT DOUN JA!”*

Henk (53 jaar): *“IK KAN MIJN TIJD WEL NUTTIGER GEBRUIKEN.”*

3.4.2 Krimp- en anticipeergebied

Ferwert is anticipeergebied, Usquert is een krimpgebied.

Ferwert

Onderwerpen die te maken hebben met (toekomstige) krimp kwamen niet of nauwelijks aanbod tijdens de interviews. Wel werd er door een deelnemer genoemd dat de gemeenten wellicht gaan fuseren. Deze deelnemer gaf aan dat de Gemeente Ferwerderadiel nu als speerpunt heeft bedrijven in de omgeving te houden en dat de Gemeente goed in contact staat met zijn bewoners. De deelnemer vraagt zich af of dit na een fusie van gemeenten nog steeds zo is.

Frank (40 jaar): *“MENSEN TREKKEN NAAR HET WERK.”*

Usquert

Krimp is in Usquert een veelbesproken onderwerp. De gevolgen zoals het sluiten van voorzieningen en de huizenprijzen die dalen worden veel genoemd. Eén deelnemer geeft beleid de schuld, de gemeenten willen wel maar de Provincie Groningen houdt de plannen tegen. Deelnemers zien de krimp niet direct als iets negatiefs, sommige gevolgen zoals het dalen van huizenprijzen wel maar door de bevolkingsafname verwachten deelnemers ook meer rust en dat zien ze als iets positiefs.

Henk (53 jaar): *“ER ZIJN OOK VOORDELEN AAN LEEGLOOP EN KRIMP, JE HEBT MEER RUIMTE EN RUST HIER.”*

Gerrit (47 jaar): Hij zegt dat de indruk wordt gewekt dat er minder werkgelegenheid is in de regio. *“LAAT ZE DAT MAAR DENKEN!”* zegt **Lydia (45 jaar), echtgenote van Gerrit.**

Els (69 jaar): *“NEE HIER IS GEEN KRIMP, IK VIND JUIST DAT ER HEEL VEEL NIEUWE MENSEN BIJKOMEN!”*

Erik (32 jaar): *“IK HEB GEEN LAST VAN DE KRIMP, MAAR DAT KOMT OOK OMDAT IK MIJN BUSINESS HIER NIET HEB. HET WORDT ALLEEN MAAR RUSTIGER EN DAT VIND IK WEL PRIMA.”*

3.4.3 Aardbevingen

Usquert

De aardbevingen welke het gevolg zijn van de gaswinning van de NAM komen met regelmaat aan bod tijdens alle interviews. Een aantal deelnemers wijzen de scheuren aan in de muren. Ze geven aan dat het lastig is om de NAM te overtuigen welke scheuren het gevolg zijn van de aardbevingen. De één heeft hier meer moeite mee dan de ander. Een deelnemer geeft ook aan dat er ook bewoners zijn die er hun voordeel mee doen. Er wordt dan bijvoorbeeld meer gerepareerd dan daadwerkelijk aan schade is. Het herstellen van de schade duurt lang. Deelnemers proberen het gevoel over te brengen wat ze voelen tijdens een aardbeving, sommigen spreken van angst.

Gerrit (47 jaar): *“HET IS NET ALSOF ER EEN VRACHTWAGEN TEGEN JE HUIS AAN RIJDT. IN HET ERGSTE GEVAL ZAG JE HET HUIS GEWOON HELEMAAL BEWEGEN!”*

Dirk (78 jaar): *“ONZE PROVINCIE IS DOOR DIE BEVINGEN KNAP NAAR DE KLOTEN!” “WE ZITTEN MET HUIZEN DIE ONVERKOOPBAAR ZIJN!”*

Erik (32 jaar): *“NET ZOALS DIE AARDBEVINGEN, HET INTERESSEERT ME GEEN REET! HET BEEFT, NOU JA PRIMA, DAN MOETEN WE WAT AAN ONS HUIS KLUSSEN.”*

3.5 Economische binding

3.5.1 Werk

Ferwert

Twee van de vier deelnemers hebben werk. De andere twee deelnemers hebben een uitkering. Eén van hen woont bij zijn moeder in een koophuis, de ander woont alleen in een huurhuis. De deelnemer welke woont in een huurhuis geeft aan dat hij niet zoveel geeft om zijn huis aangezien het toch niet van hem is. De twee deelnemers welke werk hebben, werken beide buiten Ferwert op een afstand niet meer dan een uur. Zij gebruiken de auto voor woon-werkverkeer. De deelnemer met een uitkering heeft werk als vrijwilliger in de

buurt van Ferwert, hij doet dit voor gemiddeld twaalf uur per week. Hij geeft aan dat hij dit werk voor geen goud zou willen missen.

Kevin (30 jaar): Voor zijn werk moet Kevin in de toekomst wellicht naar Hoogezand of Assen, voor hem is dat geen reden om te verhuizen. *“IK DENK HET NIET, IK BLIJF HIER.”*

Usquert

Van de acht deelnemers hebben er vijf werk. Eén deelnemer is sinds korte tijd werkloos en heeft een uitkering, ze geeft aan het niet erg te vinden wanneer ze zou moeten verhuizen voor haar werk naar bijvoorbeeld Groningen. Twee deelnemers zijn met pensioen. Van de vijf deelnemers met werk zijn drie direct verbonden met de regio. Twee zijn minder of niet verbonden, voor hun werk zouden ze ook elders kunnen wonen. Eén van deze twee deelnemers geeft aan liever iets centraler van het land te wonen in verband met zijn werk. Onder de werkende deelnemers zit één boer met een boerenbedrijf en één eigenaresse van een kapsalon.

4 DISCUSSIE

4.1 Kwaliteiten van het onderzoek

Aangezien dit onderzoek een verkennend karakter heeft en er daarom veel kwalitatieve gegevens verzameld moeten worden, is de keuze voor een kwalitatief onderzoek juist geweest. Ook de keuze voor de methode van semigestructureerde interviews bleek goed, omdat de empirische data rijk was, in die zin dat er na twaalf interviews een saturatie optrad. Naast het feit dat door de interviews rijke data is verzameld, was het ook een plezierige methode voor zowel de interviewer als voor de geïnterviewde. Beiden voelden zich op hun gemak wat de kwaliteit van het interview ten goede kwam.

Middels dit onderzoek zijn eerste inzichten verkregen over de binding van bewoners in het noordelijk kustgebied met hun woonplaats en omgeving. Er kan dus gezegd worden dat de resultaten antwoord geven op de onderzoeksvraag.

De literatuurstudie, welke is uitgevoerd in het vooronderzoek, is gezien de tijd ook een kwaliteit van dit onderzoek. Door studie te doen is het gegeven begrip sense of place geoperationaliseerd door gebruik te maken van het begrip territoriale binding (Lupi et al., 2006). De operationalisatie is een sterk punt van dit onderzoek omdat, sense of place van een abstract concept naar meetbare indicatoren is vertaald.

Territoriale binding is empirisch onderzocht. En dat zegt iets over sense of place. Dat sense of place als begrip moeilijk te onderzoeken is beaamt ook Barker (1979): “Het is duidelijk, sense of place is één van de meest abstracte en ongrijpbare concepten... begrijpen wat zorgt voor het ware gevoel van plaats... is een complexe taak.”

4.2 Beperkingen van het onderzoek

Naast kwaliteiten heeft dit onderzoek ook zo zijn beperkingen. Om te beginnen is dit een afstudeerproject en daarmee is het onderhevig aan tijdsdruk. Dit vereiste een pragmatische instelling. Dit heeft onder andere tot gevolg dat het deel waar gekeken zou worden naar beleid is geschrapt. Er zouden een aantal oriënterende interviews worden afgenomen met beleidsmakers voor het noordelijk kustgebied. Eén van de beleidsmakers die is benaderd is Bas Eenhoorn, hij is voorzitter van het RCW. Helaas is het niet gelukt deze groep te bereiken. Er kan daarom niets worden gezegd over het beleid vanuit het hun oogpunt. In vervolgonderzoek is het aan te raden deze groep wel mee te nemen.

Sense of place is een abstract en breed begrip. In dit onderzoek is alleen gekeken naar een onderdeel ervan, namelijk de binding. In dit onderzoek is sense of place daarom niet volledig onderzocht.

Wat betreft de deelnemers was het in eerste instantie de bedoeling om deelnemers te werven die vielen binnen de opgestelde deelnemerscriteria, zie bijlage 3. Doordat al snel bleek dat deze criteria een blokkade was voor het werven van deelnemers is besloten elke bewoner toe te laten als deelnemer. Achteraf gezien is de selectie van deelnemers niet juist geweest. Het zou beter zijn geweest deelnemers niet te selecteren op leeftijd en huishouden, maar juist wel op woonduur, huur- of koophuis en geboren en getogen en import. Uit de resultaten blijkt dat deze criteria meer variatie oplevert. Wat betreft de werving van deelnemers in Usquert. Hiervoor is contact gezocht met de Vereniging voor Dorpsbelangen Usquert. Tijdens een interview gaf een deelnemer aan dat er twee dorpsbelangenverenigingen zijn. De deelnemer vertelde dat de Vereniging voor Dorpsbelangen Usquert meer gericht is op toeristen waar de andere vereniging, namelijk

Usquert.net, meer gericht is op bewoners. Deze laatste vereniging zou beter zijn geweest om bewoners te benaderen omdat hier meer bewoners bij betrokken zijn.

Het moet duidelijk zijn dat, door het verkennend karakter van het onderzoek, er enkel iets gesteld kan worden over de bewoners die zijn ondervraagd. De resultaten en de conclusies zijn niet een weerspiegeling van de binding van de populatie in het onderzoeksgebied.

5 CONCLUSIE

Aanleiding van dit onderzoek zijn de vele ontwikkelingen die spelen in het noordelijk kustgebied en de invloed dat het heeft op de sense of place van bewoners van dit gebied. Belangrijk hierbij is in hoeverre de Waddenzee Werelderfgoed effect heeft op de sense of place van de bewoners. De probleemstelling in dit onderzoek is als volgt:

ONDERZOEKSVRAAG: WAT IS DE TERRITORIALE BINDING VAN BEWONERS IN HET ONDERZOEKSGBIED EN IN WELKE MATE HEEFT DE WADDENZEE WERELDERFGOED DAAR INVLOED OP?

In dit hoofdstuk zal antwoord worden gegeven op de probleemstelling. Dit gebeurt door eerst antwoord te geven op de deelvragen en vervolgens op de onderzoeksvraag. Tot slot is een conclusie geschreven over sense of place.

5.1 Beantwoording deelvragen

5.1.1 Deelvraag 1: Hoe zijn bewoners economisch verbonden met hun plaats?

Deelnemers zijn niet direct verbonden met hun woonplaats middels hun werk. Door het gebruik van de auto en openbaar vervoer is het gebied waar deelnemers werken vergroot. Hierdoor is de binding met hun eigen woonplaats minder. Over het algemeen gezien staan deelnemers open om te verhuizen, mocht dit nodig zijn voor hun werk. De twee deelnemers die geen werk hebben maar een uitkering ontvangen, zijn hierdoor verbonden aan hun plaats. Echter, door hun financiële situatie is verhuizen niet altijd direct haalbaar. Verder zijn er nog de gepensioneerde deelnemers, zij zijn niet verbonden met hun plaats middels hun inkomen. Voor alle deelnemers met een eigen woning geldt dat zij meer verbonden zijn met hun plaats dan deelnemers met een huurhuis. Tevens geldt voor de deelnemers met een eigen onderneming dat zij zijn gebonden aan de plaats waar zij hun business hebben.

5.1.2 Deelvraag 2: Hoe zijn bewoners functioneel verbonden met hun plaats?

Deelnemers vinden het belangrijk dat een basisvoorziening zoals een supermarkt aanwezig is in de buurt. De buurt is in deze zin niet direct de woonplaats. De buurt van deelnemers is net zoals hun werkgebied vergroot door het gebruik van een auto. Een dorp verderop boodschappen doen is geen probleem voor de deelnemers met een auto in hun bezit. Voor de 40-jarige man uit Ferwert geldt dit niet, daar hij geen auto in zijn bezit heeft en afhankelijk is van openbaar vervoer. De buurtsuper betekent voor de deelnemers in Ferwert gemak, de sluiting ervan zal het woonplezier van de deelnemers aantasten.

Voor de deelnemers met kinderen die naar de lagere school gaan, is het hebben van een school in hun eigen dorp belangrijk. Zij zijn dan ook verbonden met hun plaats middels de school. De sluiting van de school zou voor sommige deelnemers reden zijn om te verhuizen. Naast dat de school voor binding zorgt met deze deelnemers, heeft de school ook een belangrijke rol in de organisatie van activiteiten, wat ook weer zorgt voor binding. Zowel Ferwert als Usquert heeft een actief verenigingsleven. Tevens worden er verscheidene activiteiten georganiseerd. Het hebben van een actief verenigingsleven en activiteiten is belangrijk voor de meerderheid van de deelnemers. Deelnemers meten de levendigheid van hun dorp door te kijken naar de opkomst en betrokkenheid van bewoners bij activiteiten. Hoe actiever een dorp, des te gezelliger vindt de meerderheid van de bewoners hun dorp. Deelnemers in Ferwert vinden dan ook dat hun dorp gezellig en levendig is, maar dat het wel minder wordt. Usquert daarentegen leeft volop, zo stellen de deelnemers.

5.1.3 Deelvraag 3: Hoe zijn bewoners sociaal verbonden met hun plaats?

De geboren en getogen deelnemers hebben vaker meerdere familieleden in de buurt wonen dan de import deelnemers. Het contact tussen hen is goed. De geboren en getogen deelnemers zijn door de familiebanden verbonden met plaats. Omdat het spreidingsgebied van vrienden groter is dan de plaats van de deelnemers, zijn ze niet aan hun plaats verbonden door vriendschappen. Voor de twee deelnemers uit Ferwert welke een uitkering hebben gaat dit niet op daar zij geen tot weinig vrienden hebben. Alle deelnemers vinden het contact met het gros van de buren goed. Deze burencontacten vergroten het woonplezier en daarmee de binding. Ook de functionele facetten zijn hierin belangrijk. Het verenigingsleven en de activiteiten zorgen voor contacten wat op hun beurt de sociale verbondenheid weer versterkt. Voor de deelnemers geldt: hoe groter het sociale netwerk, des te groter de binding.

5.1.4 Deelvraag 4: Hoe zijn bewoners politiek verbonden met hun plaats?

De betrokkenheid van deelnemers wordt duidelijk door hun nieuwsgierige aard. Alle deelnemers zijn graag op de hoogte van regionaal nieuws en de ontwikkelingen in hun gebied. Op deze manier verbinden ze zich aan hun plaats. Ook uit de deelnemers hun betrokkenheid door deelname aan activiteiten. De helft van de deelnemers is betrokken bij een activiteit of vereniging. De helft van deze betrokken deelnemers heeft ook een bestuurlijke functie. Ook de negatieve ontwikkelingen zorgen voor betrokkenheid. De deelnemers uit Usquert voelen een verbondenheid met elkaar door de aardbevingen.

Deelnemers uit Ferwert zijn zich er niet van bewust dat ze in een gebied wonen waar krimp zich ontwikkelt. De meerderheid van alle deelnemers vindt de bevolkingsdaling positief, voor hen betekent het minder mensen en daardoor meer rust. De deelnemers zijn blij met de rust.

5.1.5 Deelvraag 5: Hoe zijn bewoners cultureel verbonden met hun plaats?

Alle deelnemers ervaren ruimte, rust en weidsheid in het noordelijk kustgebied. Deze kenmerken van het gebied zijn belangrijk voor het gros van de deelnemers. Een enkeling zou liever wat meer bedrijvigheid zien. Deze kenmerken bindt de meerderheid van de deelnemers aan hun plaats, voor sommige deelnemers is het noordelijk kustgebied dan ook echt hun thuis. Ook benoemt de meerderheid van de deelnemers de organisatie van activiteiten in hun dorp. Ze vinden dat dit hun dorp levendig maakt.

Deelnemers vinden hun dorp qua bevolking gevarieerd. Er is een gemêleerde gemeenschap. De variatie in bewoners zit volgens de deelnemers vooral in het feit dat een deel van de gemeenschap geboren en getogen is en een deel import.

Alle deelnemers zijn zich er van bewust dat ze in een gebied leven met een rijke historie. Deze historie maakt dan ook dat de helft van de deelnemers trots ervaart. Een enkeling ervaart ook trots voor het dorp en de bewoners.

5.1.6 Deelvraag 6: In welke mate heeft de Waddenzee Werelderfgoed invloed op de binding van bewoners?

Voor deelnemers betekent de Waddenzee weidsheid en rust. Dit zijn belangrijke waarden voor de deelnemers. De Waddenzee is in die zin een verrijking op hun waarden en daarmee heeft het een positieve werking op de binding van de deelnemers met hun plaats. Alle deelnemers bezoeken de Waddenzee, een enkeling vaker de rest van de deelnemers. Het bezoeken van de Waddenzee is niet direct wat de deelnemers bind aan hun plaats. De aanwezigheid van de Waddenzee meer. Deelnemers vinden de benoeming van de Waddenzee tot Werelderfgoed goed. Ze zijn blij dat het als natuurgebied wordt behouden. Hierdoor zijn ze

verzekerd van de rust wat voor de deelnemers een belangrijke waarde is. Deelnemers zijn bang voor afsluiting van de Waddenzee. Ze zijn daarom nog wel sceptisch over de benoeming.

5.2 Beantwoording probleemstelling

De probleemstelling die beantwoord wordt is als volgt:

ONDERZOEKSVRAAG: WAT IS DE TERRITORIALE BINDING VAN BEWONERS IN HET ONDERZOEKSGBIED EN IN WELKE MATE HEEFT DE WADDENZEE WERELDERFGOED DAAR INVLOED OP?

Alle deelnemers aan het onderzoek welke wonen in het noordelijk kustgebied zijn gebonden aan hun plaats door de kenmerken van het gebied. Deze kenmerken zijn: rust, weidsheid, ruimte, wind en frisse lucht. Bevolkingsafname betekent voor hen minder bewoners en daarom meer rust. In die zin heeft bevolkingsafname een positieve invloed op de binding van de deelnemers.

De door de deelnemers bestempelde gemêleerde gemeenschap in beide dorpen is actief met verenigingen en activiteiten. De betrokkenheid bij activiteiten door deelnemers maakt dat ze gebonden zijn aan hun plaats. Naast het contact dat alle deelnemers hebben met dorps- en buurtgenoten hebben de deelnemers welke familie in het gebied hebben wonen ook contact met familie. Deze deelnemers zijn door de familiebanden ook gebonden aan hun plaats. Import deelnemers zijn over het algemeen minder verbonden met de plaats door familie gezien het feit dat ze minder familie in de buurt hebben wonen. De sluiting van de plaatselijke supermarkt is voor deelnemers niet van invloed op hun binding. De meerderheid van de deelnemers beschikt over een auto en daarmee is hun winkelgebied vergroot. De binding van deelnemers zonder auto wordt wel aangetast wanneer er plaatselijke winkels sluiten. Ook het werkgebied van de deelnemers wordt vergroot door het hebben van een auto, daarom verbind werk deelnemers niet met hun plaats. Voor de deelnemers met een eigen bedrijf geldt dit niet, zij zijn wel verbonden met hun plaats door werk. Het hebben van een lagere school in de plaats is voor deelnemers met schoolgaande kinderen belangrijk. Als scholen sluiten dan heeft dat een negatief effect op de binding van deze deelnemers. Deelnemers met een koophuis zijn meer gebonden aan hun plaats dan bewoners met een huurhuis.

De invloed van de Waddenzee Werelderfgoed is tweedelig. Enerzijds heeft de Waddenzee een positieve invloed op de binding van deelnemers omdat de Waddenzee de kenmerken zoals rust, weidsheid, ruimte, wind en frisse lucht van het gebied versterkt. Anderzijds heeft de benoeming tot Werelderfgoed en nog niet te bepalen invloed. De invloed van de benoeming is afhankelijk van hoe beleid met het Waddenzeegebied om zal gaan. Wanneer de benoeming de kenmerken van het gebied versterkt dan zal het een positieve invloed hebben op de binding van de deelnemers. Wanneer de benoeming tot gevolg heeft dat de Waddenzee minder toegankelijk wordt voor de deelnemers dan zal dit een negatieve invloed hebben op de binding. Ook als de benoeming de economie in het gebied schaadt dan is de binding van deelnemers met het gebied minder.

5.2.1 Verschillen in binding

Een belangrijke bevinding is dat er verschillen zijn in soorten binding van deelnemers. Er is namelijk niet één soort territoriale binding en dat heeft met name te maken dat mensen verschillend zijn. De vijf dimensies van binding hangen met elkaar samen en vormen zo territoriale binding.

Territoriale binding kan gezien worden als een recept voor binding met de plaats. Voor elke deelnemer ziet dit recept er anders uit. Zoals territoriale binding is onderverdeeld in vijf dimensies zo is het ook in het recept. We nemen als voorbeeld de 32-jarige Erik uit Usquert. Voor hem is territoriale binding een mix van

voornamelijk functionele binding door zijn schoolgaande kinderen, economische binding omdat hij een moeilijk verkoopbaar huis heeft en sociale binding omdat zijn familie in de buurt woont en hij hen graag dicht bij zich heeft. De 47-jarige Nanne uit Ferwert heeft een andere mix. Voor hem is het voornamelijk economische binding omdat hij genoodzaakt is bij zijn moeder te wonen en ook heeft hij een uitkering waardoor er geen geld is om te vertrekken naar het buitenland wat hij graag wil. Tevens is de relatie met zijn familie niet goed waardoor sociale binding minder aanwezig is. Ook de andere dimensies van binding zijn mager.

5.2.2 Aanleiding verschillende soorten binding

Zoals genoemd ligt de kern van de verschillen van soorten binding in het feit dat mensen verschillend zijn. Deze verschillen zijn door dit onderzoek met name zichtbaar in leeftijd. Bijvoorbeeld, de deelnemers van 65+ zijn voornamelijk gebonden aan hun plaats door culturele binding waar de jongere deelnemers met schoolgaande kinderen voornamelijk zijn gebonden door functionele binding. Toch kan niet gezegd worden dat deelnemers van 65+ niet gebonden zijn door functionele binding of dat de jongere deelnemers niet gebonden zijn door culturele binding. Het één sluit het ander niet uit. Wel is het zo dat de ene soort binding meer aanwezig kan zijn dan een andere soort. Het is moeilijk om de verschillen goed naast elkaar te zetten. Alle soorten binding zijn met elkaar verweven.

5.3 Conclusie sense of place

In dit stuk een terugkoppeling naar sense of place. Met dit theoretisch concept is dit onderzoek gestart. Hieronder nogmaals de definitie van Foote & Azaryahu (2009):

Sense of place refers to the emotive bonds and attachments people develop or experience in particular environments, from the national, regional, or urban levels all the way to the personal scale of the neighbourhood and home. Sense of place is also used to describe the distinctiveness or unique character of particular localities and regions which emerge from their particular histories or environmental settings. (p. 96)

Het gaat bij sense of place over de relatie tussen de subjectieve beleving en objectieve kenmerken. De beleving van de deelnemers is onderzocht door onderzoek te doen naar wat hen bindt met hun plaats. Hierbij is gebruik gemaakt van het begrip territoriale binding van Lupi.

De empirische data geeft inzicht in de binding van deelnemers met hun plaats. In die zin zegt het iets over de sense of place van de deelnemers. Toch is het wel moeilijk om de empirische data over sense of place te leggen en het te vergelijken. De empirische data past weliswaar goed in het concept sense of place, maar zoals eerder genoemd zijn de soorten binding breder dan hoe ze in dit onderzoek zijn onderzocht. De uitkomsten van dit onderzoek zeggen dus iets over de sense of place van de deelnemers. Belangrijke noot hierbij is dat de uitkomsten niet compleet zijn. Aanbevolen wordt dan ook om sense of place verder te onderzoeken. Het begrip territoriale binding blijkt een goed uitgangspunt te zijn daar de resultaten passen binnen het concept sense of place. Het is dan ook aan te raden het begrip territoriale binding te gebruiken in vervolgonderzoek.

6 MODEL VAN DE RESULTATEN

Dit onderzoek geeft inzicht in de soorten binding van de deelnemers uit Usquert en Ferwert met hun plaats. In dit stuk zijn de resultaten vertaald naar een visueel model, zie figuur 6. Het model is bedoeld om de onderzoeksresultaten te communiceren naar een groter publiek. Het doel kan zijn om onderzoek binnen Kenniscentrum NoorderRuimte te promoten of om de discussie rondom de onderwerpen te ondersteunen.

Het model geeft de binding van de deelnemers weer middels de word cloud. De word cloud ligt over de noorderruimte. Hoe groter het woord des te meer het ter sprake kwam tijdens de interviews. Ook geeft de grootte van het woord aan hoe belangrijk het aspect is voor de deelnemers. Tevens geven de woorden weer hoe de sense of place van de deelnemers gevormd wordt. Alle woorden samen vormen het noordelijk kustgebied, de leefomgeving van de deelnemers.

LITERATUUR

Barker, J.E. (1979). Designing for a Sense of Place in Mississippi Small Towns. In: W.P. Prenshaw & J.O. McKee (Eds.), *Sense of Place: Mississippi*, pp. 162– 178. Jackson, MI: University of Mississippi.

Boeijs, H. (2005). *Analyseren in kwalitatief onderzoek*. Den Haag, Nederland: Boom/Lemma.

Centraal Bureau voor de Statistiek. (z.j.). *Inkomen en bestedingen*. Opgehaald op <http://www.cbs.nl/nl-NL/menu/themas/inkomen-bestedingen/cijfers/default.htm>

Coenders, S., Vanden Schrieck, S. (2013). *Cultural Identity in the Wadden Sea region of Denmark, Germany and the Netherlands*.

Foot, K. E., & Azaryahu, M. (2009). Sense of Place. *Elsevier*, 96.

Freeimages. (2013). Waddenzee, winter aan de kust. [Online afbeelding]. Gedownload op 4 juni 2014, van <http://www.freeimages.com/photo/1413851>

Funda. (z.j.). Koopwoningen Ferwert. Opgehaald op <http://www.funda.nl/koop/ferwert/>

Funda. (z.j.). Koopwoningen Usquert. Opgehaald op <http://www.funda.nl/koop/usquert/>

Gemeente Franekerdeel. (z.j.). *Bodemdaling*. Opgehaald op <https://www.franekeradeel.nl/wonen-en-werken/project/bodemdaling>

Groningen pikt het niet meer. (2014, 2 januari). *Dagblad van het Noorden*. Opgehaald op <http://www.dvhn.nl/nieuws/economie/article10797213.ece/Groningen-pikt-het-niet-meer>

Huijsmans, A. (2014). *Projectoverstijgende verkenning Waddenzeedijken*. Opgehaald op <http://www.hoogwaterbeschermingsprogramma.nl/213133.aspx?t=Projectoverstijgende%20verkenning%20Waddenzeedijken>

Inspectie Verkeer en Waterstaat. (2011). *Derde toets primaire waterkeringen* (IVW/WB/2011/000002). Opgehaald op <http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/rapporten/2011/11/29/eindrapport-evaluatie-derde-toetsing-primaire-waterkeringen.html>

Kleve, V. (2014). *(ons) Ruimtelijk perspectief* [Afbeelding uit presentatie].

KNMI. (2013). *Aardbevingen door gaswinning in Noord-Nederland*. Opgehaald op http://www.knmi.nl/cms/content/22993/aardbevingen_door_gaswinning_in_noord-nederland

Lupi, T. (2008). Buiten wonen in de stad: de place making van IJburg. Opgehaald op <http://dare.uva.nl/document/119679>

Lupi, T. De Stigter-Speksnijder, M. Karsten, L. Musterd, S. & Deben, L. (2006). *Leven in de buurt, territoriale binding in drie Vinex-wijken*. Amsterdam, Nederland: Aksant.

Naaijer, J. (2013, 26 oktober). De twee gezichten van de krimp. *Dagblad van het Noorden*, p. 20.

NOS. (2013). *"Huizen bevingregio minder waard"*. Opgehaald op <http://nos.nl/artikel/577172-huizen-bevingregio-minder-waard.html>

Philippart, K., & Van Dijk, J. & Enemark, J. (2014). *Wadden monitoring in the spotlight*.

Rijksoverheid. (z.j.). *Oorzaken en gevolgen bevolkingskrimp*. Opgehaald op <http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/bevolkingskrimp/oorzaken-en-gevolgen-bevolkingskrimp>

Rijksoverheid. (z.j.). *Overzicht krimp en anticipeergebieden*. [Online afbeelding]. Gedownload op 20 februari 2014, van <http://roimg.nl/bestanden/afbeeldingen/bzk/tussen-tekstblokken-max-436-breed/2012/overzicht-krimp-en-anticipeergebieden.jpg>

Stadindex.nl. (z.j.). *Hoeveel inwoners heeft Ferwerd?* [Online afbeelding]. Gedownload op 11 april 2014, van <http://www.stadindex.nl/ferwerd>

Stadindex.nl. (z.j.). *Hoeveel inwoners heeft Usquert?* [Online afbeelding]. Gedownload op 11 april 2014, van <http://www.stadindex.nl/usquert>

Vos, A. (2013). Onderzoeksrapportage: Wat is de oriëntatie van woonkernen in de Waddenkustzone ten opzichte van het Wad?

BIJLAGEN

Bijlage 1: informatiebrief aan deelnemers

Deze brief is geprint op Hanzehogeschool briefpapier.

Postbus 3037 9701 DA Groningen

Kenniscentrum
NoorderRuimte

Bezoekadres
Zernikeplein 11, Groningen
Telefoon (050) 5954524

www.hanze.nl

Datum:
22 april 2014

Gegevens onderzoeker:
Steven Bos
Telefoon 06 48357991
E-mail: s.g.bos@st.hanze.nl

Onderwerp: deelname aan onderzoek Kenniscentrum NoorderRuimte

Geachte heer/mevrouw,

Uw heeft aangegeven deel te willen nemen aan het afstudeeronderzoek van Steven Bos in opdracht van Kenniscentrum NoorderRuimte van de Hanzehogeschool Groningen. In deze brief leest u meer over het onderzoek.

Aanleiding en doel van het onderzoek

In het noorden van Nederland spelen een aantal ontwikkelingen. Zo is er sprake van bevolkingsafname. Mogelijke gevolgen zijn dat voorzieningen zoals basisscholen of winkels worden gecentreerd in centrumdorpen of zelfs worden gesloten. Daarnaast is er sprake van klimaatveranderingen zoals de zeespiegelstijging, echter, een groot deel van de dijken is afgekeurd. We denken dat deze ontwikkelingen van invloed zijn op zowel de beleidsvorming als de plaatsbinding van bewoners.

Het doel van het onderzoek is om meer te weten te komen over de binding van bewoners. We vinden dat de visie van de bewoners voor het maken van beleid ertoe doet. De resultaten van het onderzoek zullen worden vertaald naar aanbevelingen voor beleid voor de regio.

Interview

Door middel van een open gesprek hoop ik meer te weten komen over uw betrokkenheid bij en binding met uw omgeving, de Waddenzee en gebruik van voorzieningen. De duur van het interview zal ongeveer 45 minuten zijn. Uw interview staat gepland op om : uur. De gegevens zullen vertrouwelijk worden behandeld.

Voor vragen kunt u contact opnemen met mij. Ik ben zowel overdag als in de avond bereikbaar. Mijn nummer is: 06 48357991.

Alvast hartelijk dank voor uw medewerking en tot ziens.

Met vriendelijke groet,

Steven Bos

Bijlage 2: vragenlijst

Datum:	Starttijd interview:
Plaats van het interview:	Eindtijd interview:
Items	
Item 1 – Woonduur, keuze woonplaats	
U woont hier mooi... ...hoe lang woont u hier al? ...waarom heeft u voor deze plek gekozen?	
Item 2 – Culturele binding, beeld van de eigen woonplaats	
2.1 Hoe zou u uw dorp en haar omgeving willen beschrijven?	
2.2 Wat voelt u wanneer u thuis komt van bijvoorbeeld een vakantie en u rijdt uw dorp/straat weer binnen?	
Doorvragen: • Thuisgevoel • Trotsgevoel	
2.3 U woont niet ver van de Waddenzee. Wat betekent de Waddenzee voor u; in uw dagelijks leven als bewoner?	
Doorvragen: • Hoe vaak komt u bij de Waddenzee? • Wat doet u daar? • Wat vindt u van de benoeming tot Werelderfgoed?	
Item 3 – Sociale binding	
3.1 Woont uw familie in de buurt/regio en bezoekt u hen vaak?	
3.2 Wonen uw vrienden in de buurt/regio en bezoekt u hen vaak?	
3.3 Heeft u contact met uw buurt/mededorpsbewoners?	
Doorvragen: • Waar komt u uw/buren mededorpsbewoners tegen? • Hoe vaak komt u hen tegen? • Vindt u uw mededorpsbewoners op u lijken?	
Item 4 – functionele binding	
4.1 Welke diensten en/of voorzieningen gebruikt u in uw dorp? (Onder diensten en voorzieningen verstaan we diverse vormen van school-, zorg-, winkel-, en groenfaciliteiten en culturele, sportieve en recreatieve voorzieningen)	
Doorvragen: • Betekenis van afstand	
4.2 U woont in een gebied waar er sprake is van bevolkingsafname. Hierdoor moeten sommige diensten en/of voorzieningen sluiten. Wat vindt u daarvan?	
Doorvragen: • Zijn er onlangs diensten en/of voorzieningen opgehouden te bestaan in uw dorp?	

Item 5 – Politieke binding

5.1 Bent u op de hoogte van...

...het beleid wat betreft de Waddenzeekustzone?

...klimaatveranderingen?

...bevolkingsafname in uw regio?

Doorvragen:

- Aandeel Waddenzee
- Volgt u het (plaatselijke/regionale) nieuws (krant, TV)?

5.2 Zet u zich in voor de Waddenzee in het algemeen, bijvoorbeeld voor natuurbehoud, Waddenzee, zeedijk, klimaat, etc.?

Doorvragen:

- Zo niet, voor andere (dorps)verenigingen?
- Initiatief voor een schone en prettige woonomgeving

Item 6 – Economische binding (kort doorvragen, bijna als een enquête vraag: de vraag zegt straks iets over de persoon zelf, bijna als een soort achtergrondvariabele)

6.1 Was het werk een reden om hier te gaan wonen?

Doorvragen:

- Is de afstand van woon-werk belangrijk voor u? Waarom wel of niet?
- Plaats van het werk
- Wijze van vervoer woon-werkverkeer en de tijd die hiermee gemoeid is
- Hoeveel uur per week werk

Persoonskenmerken

Naam:

Geslacht: man / vrouw

Leeftijd:

Adres:

Huishoudenssituatie

Omvang en compositie van het huishouden:

Sociaal-economische situatie

Opleidingsniveau:

Beroep:

Opleidingsniveau eventuele partner:

Beroep eventuele partner:

Woonsituatie

Geografische herkomst:

Woonduur in huidige dorp:

Bijlage 3: criterialijst

<i>Leeftijdscategorie</i>	<i>Aantal pers.</i>	<i>Samenstelling huishouden</i>	<i>Koop- of huurwoning</i>
25 tot 45 jaar	1	Eenpersoons	Koop
	1		Huur
	1	Samenwonend met kinderen	Koop
	1		Huur
	1	Samenwonend zonder kinderen	Koop
	1		Huur
45 tot 65 jaar	1	Eenpersoons	Koop
	1		Huur
	1	Samenwonend met kinderen	Koop
	1		Huur
	1	Samenwonend zonder kinderen	Koop
	1		Huur
Totaal	12		

Bijlage 4: samenvatting interviews

Geïnterviewde	F1 (wordt in dit rapport Nanne genoemd)
Woonplaats	Ferwert
Datum interview	1 mei 2014
Duur interview	0:49 uur
Plaats interview	Thuis bij geïnterviewde
Geslacht	Man
Leeftijd	47 jaar
Huishoudensituatie	Samenwonend met moeder
Woonsituatie	Geboren en getogen in Ferwert. Na 40 jaar thuiswonend vertrokken naar Thailand waar meneer een eigen bedrijf had (geprobeerd een nieuwe start te maken). Tussentijds is meneer wel teruggegaan naar Ferwert. Om economische redenen is meneer na 4 jaar weer terug gekomen in Ferwert en weer ingetrokken bij zijn ouders. Tot op heden woont hij daar.
Huur-/koopwoning	Koopwoning
Beroep	Opzoek naar een baan. Werkt op vrijwillige basis als gids bij het bezoekerscentrum "Terp Hegebeintum" en in de Wereldwinkel. Gemiddeld 12 a 13 uur per week. In huis een bed & breakfast.
Opleidingsniveau	MBO afgerond, HBO propedeuse behaald
Overig	Meneer heeft een uitkering

Topic	Resultaat
Economische binding	Meneer is op zoek naar een baan. De banen liggen volgens meneer niet voor het opscheppen, en voor meneer helemaal niet. Wanneer meneer een baan krijgt, zoals bijvoorbeeld een seizoencontract, zodat meneer een x aantal maanden in Nederland werkt en daarna een x aantal maanden in Thailand, dan zou dat ideaal zijn. Meneer volgt het provinciale en regionale nieuws om eventueel nieuws op te vangen over nieuwe vacatures. Meneer staat er voor open om elders in het land te gaan werken. Verhuizen is dan geen punt.
Functionele binding	De supermarkt in het dorp gebruikt meneer weinig. De boodschappen worden gedaan in Stiens of Dokkum. De afstand is geen probleem. Alleen last-minute boodschappen worden gehaald bij de buurtsuper. Ergens ook wel sneu, want de buurman van de buurman is de eigenaar van de buurtsuper. Het zou wel goed zijn de dorpseconomie te steunen. Verder gebruikt meneer weinig tot geen andere faciliteiten. In het verleden wel, maar tegenwoordig niet meer. Meneer denkt eraan het fitnessen weer op te pakken. Dat kan in het zorgcentrum in Ferwert. Meneer mist het gebruik van faciliteiten niet. Meneer vindt het zorgelijk dat er voorzieningen sluiten of moeten gaan sluiten. Meneer vindt het niet gek aangezien er in de regio minder werk is voor mensen met een goede opleiding. Meneer is benieuwd hoe ze de sluitingen van scholen gaan oplossen. Omdat de regio religieus is en er daarom behoefte is aan christelijk en openbaar onderwijs.

Sociale binding	Meneer wil graag terug naar Thailand, waar hij ook een vriendin heeft gehad, maar kan om financiële redenen niet voor langere tijd heen. Meneer begrijpt dat er een moment komt dat hij de knoop moet doorhakken. Wanneer hij besluit niet terug te gaan dan blijft hij in Ferwert. Meneer zal misschien toch moeten accepteren dat hij de komende 5 a 10 jaar in Ferwert blijft. Meneer woont bij zijn moeder in huis. Oom en tante wonen in het dorp. Een broer heeft het familiebedrijf in Ferwert overgenomen en woont in een dorp verderop. Doordat meneer voor 4 jaar weg is geweest, en het liefste weg bleef, zijn de familiebanden aangetast. Meneer heeft het idee dat hij met iedereen vrijuit kan praten over zijn gevoel maar met zijn eigen familie het minst. De familie heeft geen begrip voor de stap die meneer maakte om naar het buitenland te gaan. Om die reden zoekt hij ze ook minder op. Echt vrienden heeft meneer niet. Wel had meneer contact met dorpsbewoners die hij trof bij activiteiten. Nu meneer minder actief is in het dorp is dit contact ook minder. De vrienden die meneer bezoekt zijn op één hand te tellen, misschien wel een paar vingers. Deze vrienden bezoekt meneer 1 keer per kwartaal. Met de naaste burens heeft meneer contact. Bij deze burens loopt meneer gemakkelijk in en uit. Verder tref je elkaar wanneer je om het huis bezig bent. Met de rest van de buurt is meneer niet echt close.
Politieke binding	In de periode dat meneer in Ferwert woonde en bij de Postbank in Leeuwarden werkte was meneer betrokken bij de regio (noordwest Friesland). Hij had meerdere bestuurlijke functies bij verschillende vrijwilligers organisaties. Vandaag de dag houdt meneer een beetje de boot af wat betreft de bestuurlijke functies omdat meneer in zijn achterhoofd toch graag terug wil naar Thailand. Meneer werkt op vrijwillige basis als gids bij het bezoekerscentrum “Terp Hegebeintum”. Meneer had 5 jaar geleden nooit kunnen dromen dat hij dit werk zou doen, maar hij kan het nu voor geen goud willen missen. Meneer is niet echt op de hoogte van het beleid omtrent de Waddenzee. Meneer probeert het wel te volgen in kranten en op internet. Meneer leest de provinciale en regionale krant. Meneer is niet bang voor de waterveiligheid. Meneer heeft het idee dat het wel redelijk gecontroleerd wordt. Er is vaak veel weerstand van boeren in de regio. Over bijvoorbeeld het wel of niet kunnen gebruiken van het buitendijkse gebied. Meneer vindt dat er een mix moet zijn tussen de agrarische en toeristische en recreatieve sector. Meneer ergert zich eraan dat er zwerfafval is.
Culturele binding	Voordat meneer vertrok naar Thailand heeft meneer vrij intens en actief gewoond in Ferwert. Meneer was actief bij de voetbal club, hij was correspondent bij de regionale krant en hij zat ook in een aantal besturen. Meneer was toen meer actief dan nu,

	vanwege Thailand en een aantal andere beslommeringen. Toen vond meneer het wel een prettig dorp om in te wonen. Ferwert heeft nagenoeg het meeste mooie weer van het land. De lucht is helder, alles is schoon. Geen smog. Dat maakt het woon- en leefplezier een stuk groter. Een deel van de bewoners van Ferwert die kom je eigenlijk nergens tegen. Die leven hun eigen leven. Anderen zijn echt betrokken bij het dorp. Mensen die zijn betrokken bij de historie. Die mensen kom je dan heel vaak tegen. Daar heb je dan ook wel een goede band, een goede klik. Wat wel opvalt, en dat geldt voor meerdere kleidorpen/terpen, het dorp is redelijk behoudend. En dat is in bijna alle opzichten. Als je bijvoorbeeld met ideeën of plannen komt dan wordt er buitenaf wel positief gereageerd maar wanneer je dan in Ferwert je buurman zou vragen dan zou hij zeggen dat het hier toch niks wordt. Anderzijds is het tij ook wel aan het keren. Vroeger was tennis op zondag not done, tegenwoordig is dat wel steeds meer. Maar bijvoorbeeld de voetbalclub die zal nooit op zondag voetballen. Het dorp is overwegend christelijk. Meneer denkt dat de christelijke partijen een meerderheid hebben in de gemeenteraad. Meneer zegt dat zij (Gemeente Ferwerderadiel) de vrijbuiters zijn van Friesland. Vanuit de landelijk politiek is er het idee om gemeenten samen te voegen. Praktisch gezien zal Dokkum dan de beste optie zijn om bij aan te sluiten, ideologisch gezien is Franeker beter. Meneer heeft het idee dat er twee kampen zijn in Ferwert, waar je bij hoort is afhankelijk van welke leer je aanhangt. Voor dat meneer naar Thailand vertrok was hij veel meer betrokken bij het dorp. Meneer zijn betrokkenheid is afgenomen door zijn situatie. Meneer heeft ook het idee dat het dorp een beetje begint in te dutten. Er gebeurt minder. En wanneer er iets georganiseerd wordt dan is de respons ook minder. Meneer heeft zijn wortels in Ferwert, maar die zijn minder hecht dan de “echte” Ferwerders. Maar hechter dan import mensen. De import mensen hebben, zo zegt meneer, minder met de historie en met het wad. Ferwert is een mooi dorp. Meneer heeft een thuis gevoel maar het is niet zo hecht als sommige andere Ferwerders hebben. Meneer heeft een gemiddeld trotsgevoel. Meneer was in het verleden enthousiaster. Meneer zijn ideaal ligt elders. Meneer heeft niet zoveel met de Waddenzee an sich, wel als kweldergebied waar je kunt wandelen en fietsen. Meneer probeert 1 a 2 keer in de week toch wel in het gebied te wandelen en fietsen. Met mooi helder weer heb je zicht op de eilanden, veerboot en de vuurtoren. Dat hoort echt bij het gebied. Meneer is al zijn hele leven donateur van It Fryske Gea, in die zin zet meneer zich in voor natuurbeschoud in de provincie Friesland. Er moet een goede dijk zijn. Agrariërs zijn wel bang dat er meer wet en regelgeving bij komt. Voor toerisme en recreatie is het wel een pre. Vaak wordt er dan ook weer meer georganiseerd. Meneer is voorstander van het meer ontwikkelen van toerisme en recreatie. Het keurmerk van Werelderfgoed is daarom ook een verrijking.
--	---

Geïnterviewde	F2 (wordt in dit rapport Greetje genoemd)
Woonplaats	Ferwert
Datum interview	1 mei 2014
Duur interview	1:04 uur
Plaats interview	Thuis bij geïnterviewde
Geslacht	Vrouw
Leeftijd	45 jaar
Huishoudensituatie	Samenwonend met man en 2 kinderen
Woonsituatie	Geboren en getogen in Ferwert. In het huidige woonhuis, bouwjaar 1995, woont mevrouw bijna 10 jaar. Daarvoor had mevrouw met haar man een huurhuis, hier hebben ze 11 jaar gewoond. Daarvoor woonde mevrouw bij haar ouders op een boerderij vlak buiten Ferwert.
Huur-/koophuis	Koophuis
Beroep	Groepsleider zorginstelling in Damwoude. Mevrouw heeft 24 uur op contract. Echtgenoot van mevrouw werkt 9 maanden per jaar, winters zit hij 3 maanden in de werkloosheidwet.
Opleidingsniveau	HBO IW (inrichtingswerk)

Topic	Resultaat
Economische binding	Omdat mevrouw in de buurt kon werken en omdat er een huis vrij kwam zijn mevrouw en haar echtgenoot in Ferwert gaan wonen. “Je woonde hier, en dan blijf je hier hangen” De echtgenoot van mevrouw kon een baan krijgen maar daarvoor moesten ze verhuizen. Dat wilde meneer niet. Voor mevrouw was verhuizen geen probleem geweest. De organisatie waar mevrouw werkt heeft verschillende locaties in Friesland. Zij zou op een andere plek aan het werk kunnen gaan.
Functionele binding	Mevrouw geeft aan dat Ferwert nog aardig goed is voorzien, zo is er een bakker, slager, supermarkt, huishoudwinkel, fietsenzaak, bank, kapper, bloemenzaak, installatiebureaus, autobedrijf en een timmerbedrijf. Dus de middenstand is nog heel levendig. Het busvervoer is ook prima, om het uur naar Dokkum-Leeuwarden. Er was ook een buurtbus, maar die kon niet meer bestaan. Ook zijn er nog scholen, lager- en middelbaaronderwijs. Ook nog een sporthal. “Het is levendig, er is van alles te doen”. Er zijn wel voorzieningen die moeten sluiten. Het zou jammer zijn als veel moet sluiten in de hoofdstraat, het aanblik is dan anders. Mevrouw haalt haar boodschappen buiten Ferwert bij de Lidl in Stiens. Daar is het veel goedkoper dan bij de Spar in Ferwert. Afstand is voor mevrouw geen probleem, ze gebruikt een auto. Kleine boodschappen haalt ze wel bij de Spar. Mevrouw haalt geen boodschappen bij de Spar om de dorpseconomie te steunen. Import zie je minder in het verenigingsleven. “Overal zie je dezelfde vrijwilligers die nog iets voor het dorp willen doen om het levendig te houden”. De vijver van vrijwilligers wordt steeds kleiner om in te vissen.

Sociale binding	Mevrouw is in Ferwert gaan wonen omdat haar vriend er ook vandaan komt. Mevrouw is kerkelijk meelevend. De kerkelijke gemeente is heel erg betrokken, al loopt dat wel achteruit. Nu de kerkelijk gemeente minder wordt is het netwerk ook kleiner. Import komt er minder makkelijk tussen. Ze hebben de behoefte ook minder. De kerk heeft 900 leden op papier, in de dienst op zondagochtend zie je er 150. Jeugdwerk loopt al jaren, maar ook dat loopt nu terug. Mevrouw is jeugddiaken. Er is minder jeugd, maar er is ook minder animo voor. Mevrouw heeft een groot netwerk. Onder andere door de kerk en via de kinderen kent mevrouw weer andere ouders. In Ferwert wonen veel families. Mevrouw heeft zelf ook veel familie in Ferwert wonen: moeder (vader overleden), broer, zus, schoonzus, schoonouders. Ze heeft geregeld contact met haar familie. Bellen, of er even langs. De vaste vrienden wonen niet in Ferwert, die wonen in omliggende dorpen. Mevrouw heeft goed contact met buurtbewoners. Niet overdreven, gewoon gezellig. "Zomers even over de schutting praten". Er is ook een buurtvereniging.
Politieke binding	Mevrouw is niet echt op de hoogte van het beleid omtrent het Waddenzeegebied. Mevrouw is niet bang voor overstromingen. Ze heeft het idee het ook wordt overdreven, ze noemt als voorbeeld dat als er gezegd wordt dat de dijken één centimeter te laag zijn alles direct weer moet worden opgehoogd. Ze vindt het dan ook geldverspilling. Nederland wil alles volgens de Europese regels doen, ze moeten daar eens mee stoppen. Mevrouw weet wel dat het beleid van de Gemeente Ferwerderadiel is dat ze de bedrijven die er zijn willen houden. Vanuit de nationale politiek wordt er gestuurd op het fuseren van gemeenten. Mevrouw zegt dat de gemeente nu nog redelijk dicht bij de mensen staat, of dat zo blijft wanneer gemeenten worden samengevoegd is nog maar de vraag. Mevrouw volgt het plaatselijke nieuws. Ze leest onder andere het SawnStjerrenNijs, dit is een nieuws- en advertentieblad voor Ferwerderadiel en omstreken. Mevrouw is niet lid van een natuurbeschoud vereniging. Mevrouw is 4 jaar actief geweest als lid bij de PAFH (Plaatselijke Activiteiten Ferwert Hegebeintum). Mevrouw vond dit prachtig en leuk. Mevrouw mag graag organiseren. De kinderen van mevrouw voetballen bij de voetbalvereniging. Hierdoor is mevrouw ook actief bij de voetbalvereniging. Al met al is mevrouw gemiddeld 5 uur per week druk met verenigingswerk.
Culturele binding	Het gros van de import in het dorp heeft de instelling dat ze druk genoeg zijn met werk en gezin, het dorpsleven is daarom niet belangrijk.

	Als mevrouw terugkomt van bijvoorbeeld een vakantie dan is het echt weer binnenkomen wanneer ze weer terugkomt in Ferwert. Mevrouw heeft een thuisgevoel. Mevrouw houdt van de ruimte, de weidsheid, de wind en de natuur. Mevrouw is trots om een Fries te zijn. Vroeger was Ferwert een stijf dorp, stijf in de zin dat je er niet snel tussen kwam als buitenstander. Blije, een dorp naast Ferwert, is wat hechter in de gemeenschap. Marum is wat gemoedelijker. Haar ouders hebben moeite gehad er tussen te komen. Omdat mevrouw zelf een Ferwerder is heeft mevrouw dat nooit meegemaakt, dat gevoel kent mevrouw niet. Mevrouw is zelf ook niet zo. Tegenwoordig is dat minder. Mevrouw mag graag naar de Waddenzee gaan om te genieten van de natuur. Vroeger speelde mevrouw vaak op de kwelders. Tegenwoordig is het vooral zomers achterdijks fietsen en wandelen. Met storm is het ook leuk om even te gaan kijken. Mevrouw kijkt niet anders naar de Waddenzee nu het Werelderfgoed is. Mevrouw kan zich goed voorstellen dat oudere mensen die het land gewonnen hebben van de zee het kwalijk vinden wanneer het nu weer zou worden teruggegeven. Door haar achtergrond als boer weet mevrouw dat het kweldergebied goed land is. “Natuur en mens kunnen prima samenwerken, maar het moet wel in overleg”. Ze moeten er geen booreiland gaan bouwen.
--	---

Geïnterviewde	F3 (wordt in dit rapport Frank genoemd)
Woonplaats	Ferwert
Datum interview	23 april 2014
Duur interview	0:50 uur
Plaats interview	Thuis bij geïnterviewde
Geslacht	Man
Leeftijd	40 jaar
Huishoudensituatie	Eenpersoons
Woonsituatie	Woont 5,5 jaar in Ferwert. Daarvoor in Utrecht, tijdje dakloos geweest.
Huur-/koopwoning	Huurwoning
Beroep	Meneer heeft een bouwbedrijf gehad. Meester metselaar, timmerman. Nu niet werkend.
Opleidingsniveau	IVO MAVO, werken en leren.
Overig	Heeft een uitkering

Topic	Resultaat
Economische binding	Meneer moest op zijn tweeëndertigste stoppen met werken om gezondheidsredenen. Meneer zit nu in de bijstand.
Functionele binding	Meneer haalt wekelijks zijn boodschappen in Stiens, dat is 10 kilometer verderop, bij de goedkopere supermarkt. In het dorp zit wel een Spar, maar daar zijn de boodschappen duurder wat meneer niet kan betalen aangezien hij een uitkering heeft. Anders redt meneer het financieel niet. Afstand vindt meneer wel een issue. “Mensen trekken naar het werk toe”. Er zijn te weinig dingen in Ferwert die meneer trekken. Meneer verveelt zich, “morgen is hetzelfde als vandaag”. Hij zou graag naar Harlingen verhuizen omdat daar meer is wat hem trekt.
Sociale binding	Vader van meneer heeft met zijn ouders in Ferwert gewoond, daar kwam meneer achter toen hij al in Ferwert woonde. Zijn oma is toentertijd vertrokken naar Utrecht waar meneer is geboren. Meneer heeft geen familie in de buurt wonen met wie hij contact heeft. Volgens zijn vader woont er nog wel familie in de buurt, meneer weet daar niks van. Een kameraad van meneer woont om de hoek. Hij ziet hem bijna iedere dag. De rest woont allemaal ver buiten Friesland. Redelijk contact met de buren. “Beter een goede buur dan een verre vriend”. Koetjes en kalfjes met de andere buurtbewoners. Meneer komt buurtbewoners tegen op straat en in de buurtsuper (voor de kleine boodschappen). “Friezen zijn op zichzelf”. Meneer spreekt geen Fries, dat vinden Friezen soms wel een probleem. Uiteindelijk kan hij ze wel redelijk verstaan.
Politieke binding	Meneer is niet op de hoogte van het beleid omtrent de Waddenzee kustzone. De ontwikkeling van de afgekeurde dijken kent meneer wel. Hij zegt dat de dijken het slechts zijn bij Ferwert. Wat betreft de waterveiligheid, meneer zegt dat we net zolang wachten totdat het mis gaat. En dan pas gaan we wat doen. Er wordt vast wel wat

	gedaan, maar nooit het geen wat er moet gedaan worden. Meneer vindt dat ze meer moeten dan zodat de dijken wel goed gekeurd worden. De grondboringen in Groningen worden als voorbeeld genoemd waarin pas wat wordt gedaan wanneer het fout gaat. Meneer kijkt wel eens naar het regionale nieuws, maar niet vaak. Eigenlijk interesseert het meneer ook niet echt. Meneer geeft wel eens wat aan de collecte. Afval scheiden doet meneer ook. Hij is zich bewust van wat er speelt, maar geeft er niet heel veel om. Hij voelt minder verantwoordelijkheid omdat hij maar alleen is. Hij laat niks achter en kan er eigenlijk niet heel erg mee zitten met wat er gebeurt. Meneer heeft niet heel veel met de buurt. Huis is van de woningbouw, daar geeft hij niet heel veel om.
Culturele binding	Omdat meneer in Ferwert snel een huis en een uitkering kon krijgen is meneer naar Ferwert verhuisd. Meneer beschrijft Ferwert als stil, winderig en heel erg rustig. Er is in Ferwert, buiten de natuur om, helemaal niks. “Het is echt een dorp van niks”. “Er gebeurt hier ook nooit wat”. Meneer voelt zich op zijn gemak in Ferwert omdat het rustig is. Hij ervaart weinig stress. Meneer voelt zich niet thuis in Ferwert. De mensen zijn hier wat vriendelijker, en wat relaxter als mensen in de stad. Je zegt gedag tegen elkaar. Niet saamhorigheid, maar wel vriendelijkheid. In de stad gebeurt er nog eens wat. In Ferwert gebeurt niet zoveel. Rust heeft wel zijn charmes, maar meneer zijn charmes zijn het niet. Het is voor meneer handiger als hij op een plek woont waar wat meer bedrijvigheid is, ook qua winkels. Op een plek waar hij iets meer kan. Hier kun je niets. Meneer voelt zich geen onderdeel van het leven in Ferwert. Hij leeft gewoon zijn eigen leven. Meneer hoeft niet zo nodig ergens bij te horen. Meneer heeft geen trotsgevoel, hij heeft niet zoveel met Ferwert. “Ik wil graag weg uit Ferwert”. Als meneer de kans zou hebben zou hij naar Harlingen willen. Het is daar wat bedrijviger, je hebt iets meer om handen. Alles is ook wat dichterbij. Meneer is nu afhankelijk van het openbaar vervoer. Meneer ziet dit als een droom, dat hij daar daadwerkelijk kan gaan wonen is niet haalbaar. Ook financieel niet. De Waddenzee heeft op zich geen betekenis voor meneer. Ze zee, als water, heeft meneer wel altijd getrokken. Meneer is gek op varen, hij heeft vroeger ook boten gehad. Meneer komt weinig bij de Waddenzee. Het liefst zou hij elke dag naar de zee toerijden. Meneer is redelijk gehandicapt, ook al zie je dat niet, hierdoor is het niet mogelijk met de fiets o.i.d. naar de zee te gaan. Openbaar vervoer is te duur. Wanneer meneer bij de zee is dan gaat hij altijd even zitten, kijken en de zee ruiken. Het liefste zou meneer bij de zee gaan vissen. “Ik ben gekluisterd aan dit dorp”. Wat betreft de benoeming tot Werelderfgoed, meneer vindt dat ze dan nog wel wat hebben te doen. Meneer doelt op de munitiestortplaats die opgeruimd moet worden. Als die tot ontploffing komt schaadst dat de natuur. Het is sowieso goed dat ze de natuur wat beter beschermen. We hebben

	lang genoeg misbruik gemaakt van de planeet. Het wordt tijd dat we gebruik maken van de planeet. Meneer vindt zichzelf niet op zijn medebewoners lijken. Anderen zijn druk met "rennen", meneer hoeft niks meer en is dus tot stilstand gekomen. Dan kom je heel anders in het leven te staan.
--	--

Geïnterviewde	F4 (wordt in dit rapport Kevin genoemd)
Woonplaats	Ferwert
Datum interview	23 april 2014
Duur interview	0:35 uur
Plaats interview	Thuis bij geïnterviewde
Geslacht	Man
Leeftijd	30 jaar
Huishoudensituatie	Samenwonend met kinderen
Woonsituatie	Geboren en getogen in Ferwert. Meneer woont zijn hele leven in Ferwert. Meneer is in Ferwert gaan wonen omdat hij hier is opgegroeid.
Huur-/koopwoning	Koopwoning
Beroep	Operator bij de NAM in Grijpskerk voor 40 uur per week.
Opleidingsniveau	Meneer studeert aan de Hanzehogeschool HBO werktuigbouwkunde. Meneer hoopt eind schooljaar 2013/2014 af te studeren. Echtgenote van meneer heeft MBO afgerond en heeft nu een kapsalon aan huis.

Topic	Resultaat
Economische binding	Werk was voor meneer geen reden om in Ferwert te gaan wonen. Meneer werkte op zee toen hij het huis kocht, qua werk was de locatie niet heel erg belangrijk op dat moment. Echtgenote van meneer heeft een kapsalon aan huis. Dat is voor hun een reden om in Ferwert te blijven. Meneer heeft er geen moeite mee dat hij 35 minuten moet rijden naar zijn werk. Er bestaat een kans dat meneer voor zijn werk binnenkort naar Hoogezand of Assen moet. Dan is de afstand ruim een uur. Meneer gaat daarvoor niet verhuizen. “Ik denk het niet, ik blijf hier”.
Functionele binding	Winkels en voorzieningen zijn er allemaal nog. “Er is genoeg te doen”. Meneer vindt het belangrijk dat je de winkels en bedrijven in Ferwert in stand houdt door ook daar heen te gaan. Maar grotere boodschappen worden veelal in Stiens gehaald. De mogelijkheid dat scholen moet sluiten vindt meneer wel een risico. Tot nu toe valt het mee in Ferwert, maar in dorpen rondom Ferwert moeten sommige scholen wel dicht. Meneer is er zich van bewust dat door de bevolkingsafname dit ook in Ferwert kan gebeuren. Meneer is lid van de kaats- en voetbalvereniging. Oudste kind van meneer gaat binnenkort naar school. Meneer vindt het zonde dat er in de omgeving voorzieningen sluiten. “Het is wel de omgeving waar je in woont”. Als er veel sluit zullen de mensen uiteindelijk ook wegtrekken en plekken opzoeken waar meer voorzieningen zijn. “Dat zou ik wel jammer vinden”. “Ik woon hier nu met plezier, als ik straks niemand meer tegen kom dan zal voor mij het plezier ook verdwijnen”.

	Misschien gaat de voetbalvereniging met een andere voetbalvereniging uit een ander dorp fuseren. De kans bestaat dat meneer straks naar een ander dorp moet om te voetballen. Dat vindt hij niet leuk.
Sociale binding	Omdat meneer in Ferwert is opgegroeid heeft hij daar een groot netwerk. De echtgenote van meneer komt ook uit Ferwert. Tevens heeft meneer er een grote vriendengroep en woont familie in het dorp. Dit was voor meneer reden om in Ferwert te blijven wonen. Meneer heeft kleine kinderen, het is voor hem een genot dat de familie in de buurt woont zodat ze kunnen oppassen. "Het is wel makkelijk dat ze dichtbij wonen". Meneer heeft veel contact met de familie, hij ontmoet ze toch wel iedere week. Meneer ontmoet zijn vrienden ook regelmatig. Wanneer hij bijvoorbeeld gaat sporten. In het weekend. Meneer vindt het belangrijk om die contact te onderhouden. Buurtbewoners spreekt meneer regelmatig op straat. "Die contacten zijn wel goed".
Politieke binding	Meneer leest wel eens wat over ontwikkeling rondom de Waddenzee. Bijvoorbeeld over een grasland wat eerst voor dieren werd gebruikt dat terug gegeven wordt aan de natuur of een over een strand dat ze wilden aanleggen bij het Wad. Meneer noemt dit wilde ideeën. "Zo'n strandje is wel mooi maar als het ten koste gaat van de natuur dan zou ik het zonde vinden". "Misschien brengt het wel heel veel levendigheid met zich mee, het is altijd een afweging". Meneer vindt windmolens zonde van het uitzicht, maar op die manier energie opwekken is wel goed voor het milieu. Meneer vindt het belangrijk dat de dijken worden onderzocht en onderhouden. Meneer volgt het plaatselijke nieuws. "Je moet wel een beetje op de hoogte blijven natuurlijk".
Culturele binding	Meneer beschrijft Ferwert als een vrij levendig dorp. Meneer zegt dat er een hoop huizen te koop staan in Ferwert maar dat er nog geen leegstand is. Ferwert is voor meneer thuis. "Ik kan me moeilijk voorstellen als ik ergens anders zou wonen". Meneer heeft het naar zijn zin in Ferwert. Toen meneer jonger was heeft meneer veel bij de Waddenzee gespeeld. Familie woonde aan de zeedijk, meneer is een hoop achter de zeedijk geweest bij de Waddenzee. "Als er iets is, ik ga altijd even kijken". Als het stormt o.i.d. Meneer komt gemiddeld twee keer per week bij de Waddenzee. Hij fietst en hardloopt dan over de zeedijk. Persoonlijk maakt het meneer niet veel uit dat de Waddenzee benoemt is tot Werelderfgoed. "Het betekent wel dat het behouden wordt, dat is wel goed". Het is een stukje natuur. "Ik zou het zonde vinden als ze er andere dingen mee gaan doen.

Geïnterviewde	U1 (wordt in dit rapport Dirk genoemd)
Woonplaats	Usquert
Datum interview	24 april 2014
Duur interview	01:03 uur
Plaats interview	Bij geïnterviewde thuis
Geslacht	Man
Leeftijd	78 jaar
Huishoudensituatie	Samenwonend zonder kinderen
Woonsituatie	Toen meneer een half jaar oud was is hij in Usquert komen wonen. Tot op heden woont hij in Usquert. Meneer heeft eerst op een boerderij gewoond. In het huidige huis woont meneer sinds 1979. Meneer woonde daarvoor elders in het dorp maar dat was te klein, “je moet ook een beetje ruimte hebben”. Als meneer zijn huis zou kunnen verkopen voor goed geld en een huisje in de polder zou kunnen krijgen dan zou meneer dat meteen doen. Dit zal nooit gebeuren, de vrouw van meneer zou dat nooit willen.
Huur-/koopwoning	Koopwoning
Beroep	Begonnen bij een loonbedrijf. Later het boerenbedrijf van zijn schoonouders overgenomen. Gestopt als boer op zijn zestigste.
Opleidingsniveau	Hogere Landbouw School (HLS)
Overig	Meneer is acht jaar raadslid geweest in Usquert en zestien jaar in de Gemeente Eemsmond.

Topic	Resultaat
Functionele binding	Omdat het een rood dorp is er maar behoefte aan één basisschool. De dokterspraktijk, de fysiotherapeut en de peuterspeelzaal zitten in Blieder Wieders, dit is een complex met seniorenwoningen. Meneer heeft zich hier voor ingezet omdat de senioren anders naar Uithuizen zouden moeten om hun oude dag te slijten. “De middenstand is helaas vertrokken” Er viel niet te concurreren. Er is nog wel een garage, schilderbedrijf en een klusjesbedrijf. “Dat is jammer, maar dat is de tands des tijds. Daar kun je niks aan doen”. Voor boodschappen gaat meneer nu naar Uithuizen of Warfum. “Dat is dan niet anders”. Meneer zit in het bestuur van de dorpsbelangenvereniging. Dorpsbelangen heeft de braderie overgenomen van de handelsvereniging toen er geen behoefte meer aan was door de middenstand die weg is. “Om toch maar een beetje rumoer in het dorp te houden”. “Er is één geloof: geen. De kerk is foetsie” Meneer zit in een shantykoor.
Sociale binding	Meneer heeft drie kinderen. Eén in Amsterdam, één in Grou en één in Eenrum. Meneer gaat niet graag ver weg. Over bezoek aan zijn kind in Amsterdam zegt meneer: “Ik kom er één keer in het jaar en dan als een haas weer terug”. Met het kind wat in Eenrum woont is er intensief contact. De echtgenote van meneer belt dagelijks. Meneer en zijn vrouw passen geregeld op de kleinkinderen. De kleinkinderen van meneer morgen graag bij hem

	thuis zijn. Toen meneer nog buiten het dorp op een boerderij woonde dan hoorde je er eigenlijk niet helemaal bij. Toen hij in het dorp kwam wonen hoor je er van het ene op het andere moment er bij. De burgemeester kwam dan ook langs om te vertellen dat je erbij hoorde, "potverdikkemie, ik heb der aaltied bie heurt!". Dit was voor 1990. Zowel meneer als zijn vrouw gaan niet graag weg van huis. Vakantie vieren elders vinden ze maar niks. Meneer heeft niet echte vrienden, het zijn meer goede kennissen. Meneer is geen persoon die om de haverklap op visite gaat of bezoek krijgt. In het dorp hebben ze goede contacten. Zo heeft meneer een kast vol met reservesleutels van dorpsbewoners. 'We liggen goed in het dorp'. "Buurt prima, maar we gaan er niet op verjaardagsvisite". Van oorsprong komt meneer uit de boerenstand. Het dorp kijkt tegen meneer aan als een boer van vroeger, meneer is boven gemiddeld. Meneer doet verwoede pogingen dat onheil te keren. Meneer heeft een groot huis, bewoners aan de andere kant van het dorp denk dat meneer een hoop geld heeft. "Ik voel me een echte Usquerder, maar er zit een beetje verschil tussen. Dat hou je toch". "Er zijn import mensen in het dorp, dat zijn toppers. Die doen alles voor de verenigingen. Maar we hebben hier ook mensen die gaan hier gewoon wonen en die trekken zich van het dorpsleven niks aan". Meneer is iemand die van zijn dorp houdt.
Politieke binding	Meneer zit in verschillende besturen. Onder ander in de Gemeentebelangen (alles wat geen PvdA was). Van de zeven raadsleden had Gemeentebelangen twee en PvdA vijf. "Het is een rood bolwerk". In de laatste verkiezingen was de partij van meneer, waar hij lijsttrekker van is, de grootste. "Het is een historisch gebeuren". Als afgevaardigde van de Gemeente Eemsmond heeft meneer ook in het Hoofdbestuur gezeten van Groningen Seaports. Eén van de ontwikkelingen in de Eemshaven was de bouw van de fabriek Holland Malt, dit is een samenwerking tussen Bavaria en Agrifirm. Meneer is lid van Agrifirm en besloot ook geld te investeren in Holland Malt, alleen al omdat meneer in het bestuur zit van Groningen Seaports. "Er moet immers wat gebeuren". Doel van meneer was om de Eemshaven tot bloei te brengen. "Gewoon mit doun ja!". Meneer is, zo zegt hij zelf, redelijk op de hoogte van het beleid omtrent het Waddenzeegebied. Hij verteld over het uitgraven van een geultje in het kweldergebied wat €800.000 heeft gekost. De gemeente en het waterschap hebben beide een helft betaald. De natuurclub heeft zich hard gemaakt voor het uitbaggeren en dat moest aan allemaal voorwaarden voldoen. Het mocht bijvoorbeeld niet in het broedseizoen. "Er is nooit een vogel die broed achter de dijk, potverdikke!". Het heeft veel tijd en geld gekost en met een dikke westerstorm lag het geultje weer vol. "Dat is gewoon niet goed gegaan". "Achter de dijk gebeuren ook wel dingen die me niet naar de zin zijn".

	Een ander voorbeeld is de vijf miljoen wat gebruikt wordt om het kweldergebied te ontwikkelen. Er is onder andere een fietspad aangelegd. Dat vindt meneer wel goede ontwikkelingen. Meneer vindt het niet goed wanneer grote stukken Waddengebied worden gesloten voor recreanten en vissers. “Economie gaat voor milieu”. Meneer verteld over de strijdkreet die hij in verkiezingstijd gebruikte: “Werk gaat voor milieu”. Nog één: “ik zie liever een draaiende stroommolen dan een stilstaande korenmolen”. Een korenmolen kost handen vol geld, een stroommolen die levert geld op. Ook zit meneer in het bestuur van de Stichting Vrienden van Rottumeroog en Rottumerplaat. Deze organisatie zet zich in voor het behoud van dit eiland. “Ik ben nauw betrokken bij het Wad gebeuren”. Vergaderingen zijn altijd in het ‘t Zielhoes, dit is een nostalgisch bruin café. Meneer moet dan altijd even over de dijk kijken wanneer hij daar is. Meneer heeft ook bij de BB gezeten (Bescherming Bevolking). Als het hoogwater was en het hard waaide was meneer dijkwachter. Meneer is niet bang voor overstromingen. Meneer vindt het een geweldige zeewering. “Onze provincie is door die gaswinning knap naar de kloten”. Meneer was er wel hartstikke blij mee toen het kwam, het was goed voor de werkgelegenheid. Maar niemand had gedacht wat er achterweg kwam. Meneer noemt de aardbevingen één van de oorzaken voor leegloop van de provincie. “We zitten in een negatieve spiraal, dat wordt veroorzaakt door gebrek aan werk maar ook door die bevingen. Het zit gewoon tegen”. “We zitten met huizen die onverkoopbaar zijn”. “Het is wel een dorp met een binding”. Als er bijvoorbeeld een wielervedstijd georganiseerd wordt dan heb je zo dertig vrijwilligers. “Een getrouwe Usqueder”.
Culturele binding	“Er komt wel meer import, mensen die zich weinig aantrekken van het dorp. Ze hebben geen enkele binding. Zij worden ook nooit echt Usqueurders, maar ze wonen er wel”. “Krimp, bevingen en werk” zijn ontwikkelingen die spelen in Usquert. “Dat drukt een zware stempel op het dorp”. “Het is wel eens positiever geweest dan dat het nu is”. “Het is een prima bewoonbaar dorp”. Als bewijs verteld meneer over de derde plek die het dorp heeft behaald met de wedstrijd van RTV Noord Het leukste dorp van Groningen. “Het gebeuren samen is toch vrij hoog aanwezig”. Meneer heeft een sterk thuisgevoel. Wanneer meneer uit het westen weer terug rijdt naar de Provincie Groningen dat begint dat al in de polder. Het is veel rustiger. “Kloar, je bent weer thoes”.

	“Ik ben een man die vaak even naar de dijk gaat”. Wanneer meneer door de Waddenzeegebied rijdt, bijvoorbeeld vanaf Delfzijl terug naar Usquert, dan maakt meneer drie van de vier keer een omweg om toch nog even langs de zeedijk te rijden en langs de Eemshaven om te kijken hoe alles erbij staat. Meneer wordt wild van de politiek die de economie in het gebied tegen houdt. Als de benoeming tot Werelderfgoed de economie schaadt dan is meneer “er duvels op tegen”. “Werelderfgoed prima, maar het moet geen nadeel zijn voor welke economie dan ook”.
--	---

Geïnterviewde	U2 (wordt in dit rapport Erik genoemd)
Woonplaats	Usquert
Datum interview	24 april 2014
Duur interview	00:35 uur
Plaats interview	Bij geïnterviewde thuis
Geslacht	Man
Leeftijd	32 jaar
Huishoudensituatie	Samenwonend met kinderen
Woonsituatie	Woont sinds 8 jaar in Usquert. Echtgenote van meneer is tweeling. Samen met de tweelingzus van mevrouw en haar man hebben ze een huis gekocht. Meneer woont beneden, zijn schoonzus en zwager boven. Beide gezinnen hebben kinderen.
Huur-/koopwoning	Koopwoning
Beroep	Eigen bedrijf in het geven van trainingen en coaching.
Opleidingsniveau	HBO Lerarenopleiding Lichamelijke Opvoeding (ALO)

Topic	Resultaat
Economische binding	Meneer is niet verbonden aan Usquert of de regio voor zijn werk. Meneer zou het wel prettig vinden wanneer hij iets centralere zit zodat hij niet telkens zo ver hoeft te rijden. Drenthe zou dan ook goede optie zijn. Een andere reden is de natuur, meneer houdt van de bossen. “Ik vind Drenthe echt heel mooi”. Hoeveel uur meneer per week werkt wisselt, gemiddeld is het twintig uur per week. Dat is op pad en in thuis. Over een jaar verspreid is meneer 3 dagen op weg voor zijn werk, meneer verblijft dan ook wel eens in een hotel.
Functionele binding	Meneer is in Usquert gaan wonen omdat er een treinstation is en omdat het huis er stond wat bij hun situatie past. Meneer zijn kinderen zitten op de basisschool. Meneer vindt het een goede school. “Als die school weg gaat dan zou ik dat heel erg vervelend vinden”. “De school werkt hier heel erg groepsbindend”. Meneer noemt als voorbeeld dat de school geveerd moet worden van binnen en dat daar geen budget voor is, dit wordt nu opgepakt door de ouders die het gaan verven. “Een morele verplichting als ouder”. Als de school weg gaat dan is dat reden voor meneer om te gaan verhuizen. Ook de bibliotheek gebruikt meneer, en dan vooral voor zijn kinderen. Meneer woont naast de voetbalclub, hij vindt dat het één groot zuip- en knokfestijn is. Zijn kinderen mogen daar ook niet op. Meneer vindt het geen probleem om naar andere dorpen te moeten voor zijn boodschappen. “Als er drie kilometer verderop winkels zitten, waarom zou je ze dan hier ook moeten hebben? Van mij hoeft dat niet, ik vind het wel goed zo”.
Sociale binding	Meneer heeft een thuis gevoel in Usquert, maar dat heeft ook te maken met de mensen met wie hij woont. Meneer zou dat thuisgevoel ook prima in Drenthe kunnen hebben. De band tussen zijn schoonzus en zwager is goed. Meneer ziet hun kinderen als zijn kinderen. Meneer zou niet anders willen dan de manier waarop ze nu leven, bij elkaar in één huis. “Vooral dat we met z’n allen bij elkaar willen wonen houdt ons in het

	noorden”, maar anders zou ik maar zou naar Nijmegen en die hoek willen gaan”. Meneer heeft verder geen familie in de buurt wonen. Zijn schoonouders wonen op Ameland en de rest op de Veluwe en in Limburg en Brabant. Meneer bezoekt zijn familie niet veel, op Ameland bij zijn schoonouders het komt meneer het meest. Meneer heeft in Usquert een aantal vrienden. Eén vriend ziet hij wekelijks. De grootste groep vrienden woont in Groningen. “Mensen met wie wij zelf het meeste contact mee hebben is de import, daar zitten wij meer mee op één lijn”. Meneer heeft drie kinderen op de basisschool zitten, daar treft hij vrij veel mensen. Maar ook in de straat heeft contacten. Af en toe een aanhanger lenen bij burens of bij iemand een borreltje drinken. Meneer vindt zichzelf niet op zijn mededorpsbewoners lijken. “Ik ben rasecht import”.
Politieke binding	“Er staan een hoop huizen te koop, mensen verkopen hun huis nu toch niet hier”. “Ik hou me vooral niet bezig met politiek”. Meneer volgt bewust geen plaatselijk nieuws. Meneer heeft genoeg dingen om zich druk over te maken. “Als het echt belangrijk is dan hoor je dat wel”. “Net zoals die aardbevingen, het interesseert me geen reet. Het beeft, nou ja prima, dan moeten we wat aan ons huis klussen”. “Als de NAM schade aan ons huis betaald is het goed, als ze dat niet doen dan lossen we het zelf op. Dat is ook goed”. “Ik kan en wil me daar niet druk om maken”. “Ik heb geen last van die krimp, maar dat komt ook omdat ik hier mijn business niet heb. Het wordt alleen maar rustiger, en dat vindt ik wel prima”. Meneer zet zich niet in voor de Waddenzee. Wel voor natuurdoeleinden elders in het land. Wanneer meneer zich betekenisvol kan maken voor het Waddengebied dan zou hij dat doen. “Als het gaat over natuur wel, maar dan wil ik wel met mijn voeten in de klei staan letterlijk. En beleid en moeilijke dingen daar heb ik geen zin in, mijn hobby is niet vergaderen”. “Ik zit helemaal niet te wachten om rond de tafel te zitten met al die verschillende meningen, daar heb ik geen zin in”.
Culturele binding	Meneer woont nu in Usquert. Maar wanneer het huis ergens anders stond, bijvoorbeeld in Drenthe, dan was het ook goed geweest. In de tijd dat meneer het huis kocht studeerde hij nog in Groningen, dat was één van de redenen dat ze om en nabij Groningen wilden wonen. Ze waren wel echt opzoek gegaan naar een dorp waar iedereen zijn gang kon gaan, er zijn dus ook wat dorpen afgefallen. Het moest een dorp niet een dorp zijn dat was gekleurd door één bepaalde religie. “Usquert is een heel rood dorp”. “Je hebt hier ook veel import”. “Als dit huis in een heel gereformeerd dorp had gestaan dan waren we hier niet naar toe gegaan”. Meneer is niet tegen religie, maar hij wil niet dat het allemaal maar één kant op gaat. “Je kunt hier rustig je eigen gang gaan en dat willen wij graag”.

	“Usquert is een dorp van uitersten”. “Er zit een enorm verschil tussen import en mensen die hier wonen. Ook qua IQ en EQ”. Meneer noemt ook het verschil in inkomen, vlak naast hem staat het huis van een multimiljonair en voor hun huis wonen met een bijstandsuitkering. Er is een hele rijke band, dat zijn de oude boeren. “Ik vind dat juist wel leuk, dat het zo verschillend is”. “We hebben hier geen bossen, maar we hebben hier wel ruimte en rust”. Als meneer terug komt in Usquert dan vindt hij het lekker dat hij altijd de rust tegemoet rijdt. Dat begint voor hem al wanneer hij bij Middelstum van de hoofdweg gaat. Meneer heeft een tuin en dat vindt hij wel belangrijk, hij moet wel zijn hobby kunnen doen. Er moet een rommelhok kunnen staan. Meneer heeft geen trost gevoel omdat hij in Usquert woont, wel voelt hij zich een Groninger, een noordeling. Meneer kan zich identificeren met de Noord-Nederlandse bewoners, daar valt Friesland ook onder. “Doe maar gewoon dan doe je al gek genoeg, daar herken ik mijzelf wel in”. De Waddenzee en water an sich betekenen steeds meer voor meneer, dat komt ook doordat meneer sinds kort kitesurft. Water en wind, dat maakt het dat ik het hier prettig vindt. Maar de Waddenzee direct bij Usquert doet meneer niet heel veel. “Ik vind het leuk om langs de dijk te wandelen”. “Ik heb heel veel met zee, heel veel met buiten en heel veel met water” Meneer heeft dat gevoel meer als hij op bijvoorbeeld Ameland zit. “Wanneer de zee hier directer bij de dijk zou zijn dan zou het ook anders zijn”. Meneer noemt de dijk, dat is veel te veel gemaakt, op een eiland heb je nog een strand. Daar is de connectie veel natuurlijker. “Achter de dijk is het gewoon saai”. “Ik ben overigens laatst wel het wad echt op geweest met een vriend, dat was wel een openbaring”. Dat gaat meneer nog wel eens doen en dan bij Usquert. “Je duikt hier zo de Waddenzee op”. Meneer vindt het terecht dat de Waddenzee de status van Werelderfgoed heeft gekregen. Meneer noemt het een fantastisch mooi natuurgebied. “Het is goed dat het een beschermd natuurgebied is, het grote nadeel van het betitelen van zo’n natuurgebied is dat je er vervolgens niks meer mag doen”. Meneer vindt juist dat je moet kunnen genieten van de natuur. “Je kan pas van natuur genieten wanneer je er in kunt zitten”. “Het is een beetje paradoxaal”. “Mensen in Nederland snappen geen reet van natuur, van alle manieren dan is dit de enige manier om de natuur nog enigszins te beschermen. Als ik zou zeggen beschermen ja of nee, dan moet het dan toch maar”.
--	---

Geïnterviewde	U3 (wordt in dit rapport Bert genoemd)
Woonplaats	Usquert
Datum interview	29 april 2014
Duur interview	00:39 uur
Plaats interview	Werkplek van meneer in Groningen
Geslacht	Man
Leeftijd	65 jaar
Huishoudensituatie	Samenwonend zonder kinderen
Woonsituatie	Oorspronkelijk komt meneer uit de stad Groningen en hij heeft twee jaar in Den Haag gewoond. Daarna weer terug naar Groningen. Woonduur in het huidige huis en in Usquert is tweeënhalf jaar.
Huur-/koophuis	Koophuis
Beroep	Predikant. Meneer werkt gemiddeld veertig uur per werk. In de toekomst hoopt meneer hooguit vijftien uur per week te gaan werken. Als meneer niet weg is voor zijn werk dan werkt hij per week twee dagen in Groningen en de rest thuis. Meneer werkt nu veertien jaar voor de kerk.
Opleidingsniveau	Meneer heeft voor leraar maatschappijleer geleerd. HBO+

Topic	Resultaat
Economische binding	Meneer is niet aan Usquert gebonden qua werk. Meneer werkt zowel nationaal als internationaal en is voor zijn werk veel weg. Het is ook bewust dat ze om die reden in Usquert zijn gaan wonen. Meneer gaat altijd met de trein naar zijn werk in Groningen. Het zou handiger geweest zijn voor meneer om langs de A7 te gaan wonen.
Functionele binding	“Wij hebben ons verdiept in het verenigingsleven van Usquert om dat we deel willen uitmaken van de gemeenschap. We zijn naar de filmavonden geweest, daar komen alleen maar mensen van onze kant van het dorp. Maar we komen ook wel eens in het visrestaurant voor een patatje, en daar zie je dus ook de mensen van de andere kant van het dorp. Dat zijn de wat volksere mensen, wat eenvoudiger. Ook zie je over het dorp verspreid veel kunstenaars”. Meneer ging naar de bibliotheek, maar die is nu weg. Meneer verteld over het nieuwe dorpshuis dat wordt gebouwd. “Dat zal het verenigingsleven weer nieuwe leven in blazen hoop ik”. Voor de boodschappen gaat meneer naar uithuizen. “Eigenlijk doen wel alles in Uithuizen, dat is om de hoek”. “Wij hebben een auto, als je geen auto hebt dan is dat een probleem”. “Voor jonge mensen is er gewoon niks in zo’n dorp”. Meneer vindt het niet leuk dat voorzieningen sluiten. “Dat is slecht voor de leefbaarheid van het dorp”. Meneer vindt het knap dat ondanks ontwikkelingen zoals krimp ze het verenigingsleven nog zo op peil houden.

Sociale binding	Meneer heeft een nicht in Uithuizen wonen, die bezoekt hij één keer per drie maanden. Voor de rest heeft meneer geen familie in de regio wonen. Er wonen geen vrienden in de buurt, meneer heeft vrienden in de kerk en daarvan woont niemand in de buurt. Meneer gaat met name om met de burens. Wat minder met de directe buurman. Af en toe een beleefdheidsbezoekje. De buurman heeft , in overeenstemming met de vorige bewoner van het huis van meneer, een uitbouw aan de kant van meneer zijn huis. Dat is een soort van gastenverblijf, hierin zit ook een raam wat uitkijkt op de tuin van meneer. Meneer gebruikt het plekje in zijn tuin, net naast het raam, om zijn caravan te stallen. Er is nooit iets over gezegd, de buurman is een nette man. Meneer vindt zichzelf niet op zijn mededorpsbewoners lijken. Meneer hoort niet bij de rijke mensen en ook niet bij de volksmensen. Meneer is veel weg voor zijn werk en daardoor is meneer minder betrokken bij het dorpsleven. Zijn vrouw is wel meer betrokken en zit in verschillende verenigingen. Meneer heeft het voornemen bij het de Zielrietzangers te gaan, dat is een shantykoor. “Dat stelt helemaal niks voor, maar dat doe je voor de gezelligheid”. Meneer heeft het nu nog te druk om daarbij te gaan. “We willen graag relaties bouwen met mensen”.
Politieke binding	Meneer leest de lokale kranten en vindt dat hij op de hoogte is van wat er speelt in de regio en ook van het beleid voor de regio. Meneer verteld over het ’t Zielhoes waar de gemeente een soort van toeristische attractie van wil maken. “Nou, als ik daar iets over mag zeggen. Dat vinden wij als Usqueders maar niks. Wij denken dat het ten koste gaat van de rust in het Waddengebied”. “Volgens mij zit er niemand in Usquert te wachten op toeristen”. Meneer hoort dat er best veel Usqueders in zorg leven door de aardbevingen. “Sommigen hebben alleen maar hun huis, en als je huis gaat scheuren dan heb je wel een probleem”. Meneer heeft, net zoals meerdere mensen in het dorp, zijn WOZ waarde opnieuw laten berekenen. Dit heeft hij gedaan om op papier te hebben wat de waarde van zijn huis momenteel is. Men denkt dat wanneer huizen onbewoonbaar worden en de NAM mensen moet uitkopen ze uit gaan van deze waarde. Hiervoor is een taxateur geweest en die heeft de waarde €30.000 hoger gesteld dan de gemeente heeft gedaan aan de hand van hun berekeningen. Gevolg is wel dat meneer nu meer belasting betaald, maar dat heeft hij er graag voor over. Als het gebeurt dat door de aardbevingen een deel van het noorden moet worden uitgekocht en dat bijvoorbeeld de Eemshaven moet sluiten dan heeft meneer vraagtekens bij de toekomst van Nederland. “In de hele gaswinning is nog nooit op langere termijn nagedacht. Het gaat om de winst van dit moment”. Meneer noemt als voorbeeld dat er in de veertig jaar dat er gas wordt gewonnen in het gebied er nooit een reserve is aangelegd om schade te betalen. “Ze hebben de aardbevingen van meet af aan ontken”. “Als er een keer een aardbeving komt van 4,9 op de schaal van richter zoals ze hebben voorspeld dan moeten ze gaan nadenken”.

	Meneer zet zich niet in voor natuurbeschoud en voor andere verenigingen in het dorp. "Nog niet, omdat ik daar geen tijd voor heb". Meneer doet dit jaar wel mee aan Monumentaal Usquert. "We voelen ons wel vereerd dat we mee mogen doen". Meneer stelt zijn tuin open voor een groep die in hun tuin voorstellingen gaat geven.
Culturele binding	Als import valt meneer op dat er een hele sterke tweedeling is in het dorp. "De ene kant, waar ik woon, de meer culturele wat rijkere kant en de types Noord-Groningen kant". "De mensen aan onze kant van het dorp hebben heel weinig binding met de natuur. Behalve de boeren natuurlijk, die zijn hier groot geworden". "Usquert is absoluut geen slaapdorp, Usquert is een heel levendig dorp. Er gebeurt veel". Meneer heeft het idee dat er veel import is in Usquert. Als er iets gebeuren moet in het dorp dan zijn de Groningers iets timider, import pakt het gewoon aan en gaat het doen. Meneer heeft gekozen voor Usquert omdat hij en zijn vrouw graag op het Hogeland wilden wonen, tevens is er een treinstation en het huis wat ze hebben gekocht sprak ze erg aan. Het huis heeft een grote tuin en dat vindt meneer belangrijk. "We zijn echt om de sfeer en het wonen in het noorden in Usquert terecht gekomen". Meneer beschrijft Usquert als een vriendelijk en rustig dorp met veel levendigheid maar niet heel homogeen. "Je hebt een bovenlaag en gewone laag. Het heeft ook deze historie omdat veel rijke boeren hier villa's bouwden. In mijn straat wonen heel veel renteniers en rijke boeren". Meneer vindt het heerlijk om Usquert weer binnen te rijden wanneer hij weg is geweest. "Ondank de aardbevingen en dreigingen die ons boven het hoofd hangen, wij vinden het er gewoon heerlijk". Meneer voelt zich er absoluut thuis. Meneer en zijn vrouw voelen zich beiden erg thuis in Noord-Groningen. "Ja, ik voel me er absoluut thuis". Meneer voelt niet echt trots. "Ik voel me wel één met Usquert". "Ze zeggen je voelt je trots om een Usquerder te zijn, nou dat heb ik niet". "Ik ben een echte Groninger in hart en nieren". Meneer zwemt in de Waddenzee. "Ik ben de enige Usquerder die in de Waddenzee zwemt". "De rust, de weidsheid en de wind". De wind vindt meneer overigens niet positief. Meneer vindt de Waddenzeekust bij Usquert niet het mooist, bij Pieterburen vindt hij het mooist. Meneer is voor zijn werk erg druk en komt er daardoor niet heel vaak. En als hij er komt is het tussen april en oktober. 6 a 7 keer per jaar. Ieder keer als meneer gasten heeft neemt hij ze mee naar het wad, die vinden dat een unieke ervaring. Hij neemt ze ook altijd mee naar 't Zielhoes om koffie te drinken. Meneer vindt het heel terecht dat de Waddenzee de status van Werelderfgoed heeft gekregen. "Dit is mooi, dit is uniek". Meneer vindt wel dat ze het wad te veel gecultiveerd word. Meneer verteld uitgebreid over de haven bij Noordpolderzijl. Over de geschiedenis en over de geul die telkens weer werd uitgedragen voor de vissersboten. Meneer kwam er vroeger al.

Geïnterviewde	U4 (wordt in dit rapport Margreet genoemd)
Woonplaats	Usquert
Datum interview	30 april 2014
Duur interview	00:41 uur
Plaats interview	Bij geïnterviewde thuis
Geslacht	Vrouw
Leeftijd	46 jaar
Huishoudensituatie	Eenpersoons
Woonsituatie	Mevrouw woont zes jaar in Usquert. In haar huidige huis woont ze bijna vijf jaar. Daarvoor woonde ze in Middelstum. Daar is ze ook opgegroeid.
Huur-/koopwoning	Huurwoning
Beroep	Mevrouw werkte in de zorg in een restaurant. Tweeënhalf maand geleden is ze daar ontslagen.
Opleidingsniveau	MBO
Overig	Mevrouw heeft een uitkering

Topic	Resultaat
Economische binding	Mevrouw heeft momenteel geen baan. Wanneer ze een baan zou kunnen krijgen in bijvoorbeeld Groningen dan zou ze het niet erg vinden om te gaan verhuizen.
Functionele binding	Mevrouw zegt dat je als dorpsbewoner kunt meedoen met activiteiten maar wanneer je dat niet doet ben je nog net zo welkom. “Je wordt er niet op afgewezen”. “Je pakt de trein en je bent in de stad”. Mevrouw gebruikt de trein wekelijks. Met de auto naar de stad is gewoon niet te doen. “Het voelt hier niet ver weg van de stad”. Mevrouw is niet bang dat er te weinig kinderen zijn zodat de lagere school moet sluiten. Er is veel import met kinderen die het toch fijn vinden om in een dorp te wonen. Mevrouw gaat voor haar boodschappen met de auto, en wanneer het weer het toelaat met fiets, naar Uithuizen. “Ik vind de afstand niet vervelend”. Mevrouw zou het wel handig vinden wanneer er een supermarkt in Usquert zou zijn, maar ze ziet ook in dat financieel niet haalbaar is.
Sociale binding	Mevrouw heeft een dochter met haar vriend in Usquert wonen. Haar zoon en zus wonen in Middelstum. Haar jongste dochter woont en studeert in Groningen. Ze ziet hen wekelijks. Nu mevrouw er langer woont wordt de sociale binding steeds groter. Mevrouw woont aan een pleintje. Ze heeft daar niet heel veel contacten. Een aantal buurtbewoners geven erg veel om hun tuintje en als je daar niet in mee gaat dan is de band wat moeilijker. “Ik trek me daar zelf niet zoveel van aan, maar dat betekent wel dat je daar niet zo gauw gaat koffie drinken”. Omdat mevrouw geen Usquerder is contact met sommige buurtbewoners ook lastiger. De oudere Usqueders in de buurt hebben invloed op de sfeer. Mevrouw maakt praatjes op straat en ze heeft wel contact met een overbuurvrouw in

	dezelfde leeftijd en een jong stel wat een aantal huizen naast haar woont. Tijdens activiteiten komt mevrouw haar buurtbewoners tegen. Mevrouw kan zich niet identificeren met de oudere mensen in Usquert. "Er is wel een generatiekloof".
Politieke binding	Mevrouw is sinds kort werkloos en denkt er over na zich nu nuttig te maken voor het dorp. Ze zou wel willen meehelpen in het kinderwerk of tijdens de feestweek. "Ik ben niet van het stil zitten". Mevrouw heeft weinig weet over beleid omtrent het Waddengebied. Wanneer het hard stormt staat mevrouw wel stil bij de waterveiligheid. Mevrouw vindt de dijken te zwak. Ze vindt dat de overheid achter de feiten aanloopt. "Ik ben er niet bang voor, maar het moet wel een keer aangepakt worden". Mevrouw is niet bang dat haar huis instort tijdens een aardbeving, maar ze schrikt wel. Ze vindt dat de NAM het goed oplost. Mevrouw volgt het plaatselijke nieuws. Over de ontwikkeling omtrent de Waddenzee zegt mevrouw: "er is veel lawaai, maar er gebeurt niks". Een schone en prettige woonomgeving vindt mevrouw belangrijk. Bijvoorbeeld na oudejaarsnacht wordt gezamenlijk het vuurwerkafval opgeruimd.
Culturele binding	Mevrouw is noodgedwongen in Usquert terecht gekomen. Ze had haar huis in Middelstum te koop gezet en binnen vijf week verkocht ze haar huis zonder dat ze een nieuwe woning had. Haar toenmalige baas had een boerderij in Usquert en daar kon ze toen tijdelijk wonen totdat ze een ander huis had. "Dit dorp is gewoon zo heerlijk". "Het dorp is meelevend. Er wordt veel georganiseerd". De samenstelling van dorpsbewoners is erg gemêleerd. Er is veel import. Dat vindt mevrouw mooi. Ze zegt altijd "een beetje de stad in het klein". Als mevrouw weer terug is in Usquert voelt ze zich thuis. "Hehe, weer thuis. Heerlijk". Ondank dat mevrouw het grootste gedeelte van haar leven in Middelstum heeft gewoond heeft ze in Usquert meer een thuis gevoel. Ze voelt zich ook trots als Usquerder. "Niet aan iedereen door vertellen want anders komt iedereen hier wonen". "We kunnen er trots op zijn er voor elkaar te staan wanneer het nodig is". Mevrouw geeft als voorbeeld dat ze de tuin van haar zieke buurman bijhoudt of schoonmaakt bij een oudere in de Blieder Wieder. "In Usquert hebben je een hele frisse zeelucht, heerlijk.". Mevrouw mag graag even wandelen bij de Waddenzee. Met het mooie weer komt mevrouw wekelijks bij de Waddenzee. "Het is heel dichtbij, je doet dat even voor een uurtje".

	“Het is mooi dat de Waddenzee op de lijst van Werelderfgoed staat, maar dat zegt mij verder niet zo veel”. Mevrouw vindt de ontwikkelingen in de Eemshaven goed voor de werkgelegenheid. “Ik vind het niet goed om alleen maar stil te staan”. Omdat de Waddenzee nu beschermd gebied is, is mevrouw bang dat je er nu niet meer bij kan. “Ik zou het fijn vinden als er ook een camping kwam te staan, maar de ouderen zouden dat mij niet in dank afnemen”. Mevrouw vindt dat je er wel iets mee moet doen. “Mensen moeten wel kunnen zien dat er ook natuur is”.
--	--

Geïnterviewde	U5 (wordt in dit rapport Henk genoemd)
Woonplaats	Usquert
Datum interview	30 april 2014
Duur interview	01:24 uur
Plaats interview	Bij geïnterviewde thuis
Geslacht	Man
Leeftijd	53 jaar
Huishoudensituatie	Eenpersoons
Woonsituatie	Meneer woont nu ongeveer 45 jaar op de boerderij waar hij nu woont. Hij is nu eigenaar, daarvoor zijn vader. Zijn vader heeft het weer van zijn vader overgenomen. Daarvoor woonde meneer met zijn ouder in Uithuizen in een burgerwoning.
Huur-/koophuis	Koophuis
Beroep	Boer / eigenaar landbouwbedrijf
Opleidingsniveau	MBO

Topic	Resultaat
Economische binding	Meneer is in het boerenbedrijf gerold van zijn vader. "Je rolt er gewoon in, en als je er een klik mee hebt dan ga je er mee verder". Meneer werkt en woont op dezelfde plek, namelijk op de boerderij. Meneer is daarom ook niet vaak weg. Meneer is gebonden aan Usquert door het feit dat hij een eigen bedrijf heeft. Wanneer meneer dit niet zou hebben zou hij prima ergens anders kunnen wonen. Bijvoorbeeld in Drenthe.
Functionele binding	Meneer doet zijn boodschappen in Usquert. "Het maakt mij niks uit". "Qua sfeer zou het wel leuk zijn om een winkel te hebben in het dorp". Meneer zijn huisarts zit in Usquert.
Sociale binding	Meneer heeft een zus en een broer. Beide wonen in Uithuizen en meneer heeft contact met hen. Ook andere familie en vrienden wonen in een straal van dertig kilometer. Meneer voelt zich in zijn contacten wat beperkter omdat hij een eenling is. Hij heeft geen vrouw en kinderen. Meneer heeft geregeld contact met zijn collega's, dat zijn de andere boeren in de buurt. Meneer kent niet veel mensen in Usquert, dat komt ook door het verloop. Er komen weer nieuwe mensen te wonen. Meneer denkt niet dat hij op zijn mededorpsbewoners lijkt. Hij vindt dit moeilijk uit te leggen omdat hij ze niet kent. Meneer is geen deel van de gemeenschap in Usquert. Dat komt ook omdat meneer niet is georiënteerd op Usquert. "Ik vind het wel mooi hoe ze het doen". Meneer doelt op de gemeenschap in Usquert en hoe ze het levendig houden.

Politieke binding	Meneer voelt zich als boer erg beperkt door de verschillende milieuverenigingen. Meneer benadrukt dit gevoel met het voorbeeld dat een aantal jaren geleden milieuorganisaties geprobeerd hebben van het Waddengebied een stiltegebied te maken. Meneer zou dan niet meer voor zijn werk met een tractor in de buurt mogen komen. Meneer vindt het een ramp dat de Waddenzee benoemt is tot Werelderfgoed. Het heeft voor meneer nog niet direct gevolgen, maar hij noemt dat het een begin is en dat ze steeds verder gaan. “Er komen iedere keer weer regeltjes bij”. “Als de basis er is dan kan er gauw weer iets aan worden toegevoegd”. “Ze gaan steeds verder, er is geen stop”. Meneer noemt ook het voorbeeld van ganzen die tot overlast zijn voor de boeren maar die niet mogen worden afgeschoten. “Als je de kosten kunt verhalen op de milieuverenigingen of bij de overheid dan is het een ander verhaal, maar dat kan ook niet”. “Dat geeft een hoop frustratie”. “Ik heb een hekel aan die milieclubs, de Waddenvereniging is daar ook eentje van”. “Er wordt een visie op het Waddengebied los gelaten en dat stoort de economische belangen”. Meneer vindt dat beleidsmakers het spoor bijster zijn. “Toeristen en economische belangen dat botst heel vaak”. Meneer vindt zichzelf niet het type die meehelpt als vrijwilliger. “Ik kan mijn tijd wel nuttiger gebruiken”, eigenlijk vindt meneer dit niet goed en zou hij meer moeten doen. Meneer maakt zich geen zorgen om overstromingen. Ook met de aardbevingen heeft hij geen problemen. “Ik hoor nooit wat gelukkig, ik heb vast wel wat scheuren in de muren maar het is niet zo erg als in Loppersum”. Meneer heeft het idee dat veel mensen misbruik maken van de schaderegeling van de NAM. Dat men geen schade heeft door de aardbevingen maar dat de NAM wel op moet draaien voor de kosten. Meneer snapt niet dat mensen psychisch gek worden van de aardbevingen. “Vergrijzing en de krimp, dat vind ik jammer. Ik vind het een zorgelijke ontwikkeling maar ik ga er niet wakker van liggen. Je houdt het ook niet tegen”. “Ik vind het prima dat er wat minder mensen wonen, maar de basisvoorzieningen moet je wel in stand houden”. “Er zijn ook voordelen aan leegloop en krimp, je hebt meer ruimte en rust hier”. “Als agrariër vind ik het prima dat hier wat minder volk zit”. Meneer heeft nog geen last van verzilting van zijn grond. Wanneer het zover is stapt meneer gewoon over op iets nieuws. “Je zal wel moeten”. Meneer is geen fanatieke volger van regionaal nieuws. “Aardbevingen vind ik interessant, maar als er een fietser uit de bocht vliegt dat is voor mij niet interessant”. Meneer heeft nog rechten om in te polderen, dat zijn afspraken met de overheid. “Die kun je niet zomaar afschaffen”. Dat noemen ze delimitatiecontracten. Meneer is lid van de Vereniging van Oevereigenaren (VOG).
--------------------------	---

Culturele binding	Meneer denkt dat Usquert wel een hechte gemeenschap is. Er zit een hoop import tussen. Meneer heeft het idee dat de import ook nog wel redelijk actief is in het dorp. "Het is een dorp met een rijke historie, vooral tussen arm en rijk". "Ik denk dat men door het doen van activiteiten het levendig te houden, er is van alles". Op deze manier hopen ze, volgens meneer, de binding en de levendigheid te houden. Meneer vindt ruimte erg belangrijk. Meneer kan zich niet voorstellen om in de stad te wonen. Meneer voelt zich thuis in het noorden, niet specifiek Usquert. Meneer heeft een sterk trost gevoel. Dat komt door de rijke geschiedenis. Vroeger was het bijvoorbeeld helemaal niet leuk om in de lage klasse te zitten en in Usquert te wonen. Er was een groot standsverschil tussen de rijke boeren en hun personeel. Dit gevoel wordt versterkt door het feit dat meneer zelf boer is. "Zoals het toen ging was niet goed, er moet wel een beetje menselijkheid in zitten". Meneer kan veel vertellen over de boerengeschiedenis van Usquert. Meneer woont iets meer dan één kilometer van de waddenzeedijk en het is hem opgevallen dat er in vergelijking met vroeger veel meer mensen bij de zeedijk zitten. Vroeger had meneer het gevoel alsof hij aan het einde van de wereld was. Tegenwoordig ligt er een weg en vliegen er allemaal fietsers en brommers langs. Hoewel het geen openbare weg is, is het er al wel erg druk. Milieuvereniging willen die weg openbaar maken. Boeren zijn daar vel op tegen. Meneer kijkt hooguit tien keer per jaar over de zeedijk. "Er veranderd niks, het is allemaal hetzelfde". Als meneer kijkt dan kijkt hij hoe het verwaarloosd wordt en de verandering in negatieve zin. "Ik bekijk het niet als natuurgebied". Er is lang geen onderhoud gepleegd aan de kwelders, dat gebeurt nu wel weer. "Er worden miljoenen tegen aangegooid, waar is dat voor nodig"? Meneer vindt dat ze moeten investeren voor economisch belang en niet voor toeristen. Als voorbeeld noemt hij Noordpolderzijk waar allemaal bruggetjes voor toeristen zijn gekomen. Dat vindt hij onzin. Meneer vindt Noordpolderzijk mooi vanwege de historie en omdat het nog puur is, maar het moet geen attractie worden. "Toerisme is leuk, maar ik heb er niks mee". "Het is allemaal vertrouwd, je bent het gewend".
-------------------	---

Geïnterviewde	U6 (wordt in dit rapport Els genoemd)
Woonplaats	Usquert
Datum interview	29 april 2014
Duur interview	00:25 uur
Plaats interview	In de kapsalon aan huis van mevrouw. Op het moment van het interview was mevrouw bezig met een klant.
Geslacht	Vrouw
Leeftijd	69 jaar
Huishoudensituatie	Samenwonend zonder kinderen
Woonsituatie	Mevrouw en haar echtgenoot hebben momenteel twee huizen. Zeven jaar terug zijn ze verhuisd naar een klein boerderijtje vlakbij Tinallinga. Sinds die tijd staat hun huis in Usquert te koop. De verkoop wil niet lukken, in zeven jaar is er geen enkel persoon geweest voor een bezichtiging. Mevrouw heeft een kapsalon aan huis, daar knipt ze twee dagen in de week. Zolang ze kan gaat ze daar mee door. Wanneer het huis niet verkocht wordt is de kans groot dat ze weer in het huis in Usquert trekken.
Huur-/koophuis	Koophuis
Beroep	Mevrouw is kapster met een eigen kapsalon aan huis. Echtgenoot van mevrouw is eigenaar van een supermarkt in Baflo.
Opleidingsniveau	Kapsteropleiding

Topic	Resultaat
Economische binding	Mevrouw heeft een kapsalon aan huis, haar man is eigenaar van een supermarkt in Baflo. Naast de kapsalon knipt mevrouw nog twee dagen in een seniorenhuis in Uithuizermeeden.
Functionele binding	“Als hier iets gebeuren moet dan moeten we naar Uithuizen, alles dat komt vanuit Uithuizen. Er is hier verder niks”. De klant van mevrouw, een oudere mevrouw, onderbreekt en zegt dat er twee keer peer een rijdende winkel komt in Usquert. Wanneer ze daar iets niet hebben voor mevrouw dan zegt ze dat en dan nemen ze dat de volgende keer mee. De eigenaar van de rijdende winkel is oud en stopt binnenkort, mevrouw is bang dat er dan niets voor in de plaats terug komt. “Ik vrees het ergste”. Mevrouw sponsort een aantal vereniging en activiteiten zoals de kermis, de wielerronde en de toneelvereniging.
Sociale binding	Mevrouw heeft veel familie in de buurt wonen van haar kant maar ook van de kant van haar man. Een deel is ook verhuisd naar het westen. Van de helft die in de buurt woont ziet ze de helft wel en de andere helft niet. Mevrouw zegt dat ze haar familie wel altijd ziet maar dat ze daardoor niet verbonden is aan haar plek. Mevrouw heeft vrienden in de buurt. Een overbuurvrouw noemt ze haar vriendin, die vriendin helpt haar in de tuin en ze drinken samen koffie.
Politieke binding	“Nee hier is geen krimp, ik vind juist dat er heel veel nieuwe mensen bijkomen”. “Vroeger was het allemaal rood hier”.

	"We zitten hier natuurlijk in het aardbevingsgebied, dat is heel erg. Daar zijn we wel bang voor, dat op een gegeven moment de boel instort". Mevrouw is niet bang voor dijkdoorbraken als gevolg van de aardbevingen. "We zijn nog niet zo bang". Mevrouw verteld over het plaatsen van windmolens in het gebied. Dat vindt ze niet erg. Ook de gaswinning is ze niet op tegen, "moet je luisteren, als dat weg gaat dan gaat Nederland failliet". "Je kunt gaswinning hier niet weg doen". Mevrouw verteld over de schade aan huizen in Loppersum en hoe erg het daar wel niet is. "Maar zoals wij met onze scheuren, ach nou ja, dat wordt wel weer gemaakt en dan zien we dan wel weer verder". "Het wordt allemaal wel gemaakt, het duurt alleen vreselijk lang".
Culturele binding	"Usquert is in de loop van de jaren verschrikkelijk veranderd, ik loop nu door het dorp en kom mensen tegen die ik niet eens ken. Zo veel vreemde mensen". "Het was altijd een heel gezellig dorp, en dat is het wel weer hoor. Mensen zijn druk bezig" Mevrouw verteld over het dorps huis wat weer wordt opgebouwd en over de vele verenigingen die actief zijn zoals de wielerronde die wordt georganiseerd. "Het is echt wel een actief dorp". "De bewoners zijn prima, maar er zijn heel veel mensen die ken je niet meer. Maar de oudere bewoners, die zijn altijd gezellig". "Ik heb nergens anders willen wonen, ik zou niet uit Usquert weg willen" heb ik altijd gezegd. Mevrouw heeft een sterk thuis gevoel voor Usquert. "Ik ben trots dat ik een Usquerder ben". Mevrouw komt regelmatig bij Noordpolderzijl. Mevrouw kijkt daar naar de zee, naar de kwelders en de schapen die daar lopen. Ook speelt mevrouw het spel klootschieten langs de dijk. Mevrouw was niet echt op de hoogte van de benoeming van de Waddenzee tot Werelderfgoed, "wel iets van gehoord". "Usquert is best mooi, dat vind ik wel".

Geïnterviewde	U7 (worden in dit rapport Gerrit en Lydia genoemd)
Woonplaats	Usquert
Datum interview	29 april 2014
Duur interview	00:58 uur
Plaats interview	Bij geïnterviewde thuis. Tijdens het interview was de echtgenote van meneer ook aanwezig.
Geslacht	Man en vrouw
Leeftijd	47 en 45 jaar
Huishoudensituatie	Samenwonend met kinderen
Woonsituatie	Meneer en mevrouw wonen sinds 1990 in Usquert. Daarvoor woonden ze in Noord-Holland. Mevrouw komt oorspronkelijk uit Groningen. Ze wilden graag weer terug naar Groningen omdat ze drang hadden naar de familie. Meneer is toen opzoek gegaan naar werk. De broer van mevrouw woont ook in Usquert en de vertelde dat in Usquert het één en ander leeg stond. Vandaar dat ze in Usquert terecht zijn gekomen.
Huur-/koopwoning	Het huis was eerst huur, ze hebben het gekocht van de woningbouw.
Beroep	Meneer heeft een eigen behangbedrijf. Meneer werkt veertig uur per week.
Opleidingsniveau	Middelbare Technische School

Topic	Resultaat
Economische binding	Meneer heeft een eigen behangbedrijf. Hij werkt met name in opdracht van andere bedrijven op niet particuliere plekken. Heel af en toe een particuliere klus. Mevrouw werkt niet, ze is huisvrouw.
Functionele binding	Mevrouw: “activiteiten worden wel minder omdat alles weg gaat”. Toen ze in het dorp kwamen wonen waren er nog wel voorzieningen zoals een bakker, slager een supermarkt. Meneer mist ze niet. “Je went er snel aan, natuurlijk, het is wel makkelijker”. “Uithuizen, daar heb je alles bij de hand”. Meneer zou het heel erg jammer vinden wanneer de voetbalvereniging weg zou gaan. “Ik zou het erg vinden, ook omdat het met het dorpsgevoel te maken heeft”. “Dat soort sportverenigingen, als die weg zouden gaan dan zou ik dat veel erger vinden dan de winkels die weg gaan. Het bind het dorp”. Ze vertellen over het dorpshuis. Dat die nieuw word gebouwd. In het vorige gebouw was ook een gymnastiekvereniging actief. Die is de afgelopen jaren uitgeweken naar Uithuizen. Wanneer het nieuwe gebouw er staat komt die vereniging ook weer terug. Mevrouw is actief betrokken bij verschillende verenigingen en activiteiten. “Dat doe je uit sociaal iets en omdat je het leuk vindt, dat je meehelpt”. “Er zijn veel verenigingen, dat leeft gewoon heel erg”. Ze vertellen over de jaarlijkse kermis. Het is meer dan een kermis met een tent waar drie dagen livemuziek is. “In die feesttent zie je negentig procent van het dorp”. Het is een groot gebeuren in het dorp maar ook daarbuiten. Het is hét evenement van het jaar.

Sociale binding	Meneer en mevrouw hebben geen familie meer in Usquert wonen. In Veendam en Assen woont weer familie. Ze zijn niet meer verbonden aan de regio door familie. "We zijn absoluut niet verbonden door familie". Vrienden in het dorp worden vier per bezocht. Mededorpsbewoners komt men tegen op straat voor een praatje. Ook wordt er bij buurtbewoners koffie gedronken.
Politieke binding	Meneer en mevrouw hebben ook scheuren in de muur. "Het is wel vaak zo, je kan er wel je voordeel mee doen". Meneer heeft het over de schade die de NAM hersteld. "Elk nadeel heeft zijn voordeel". Mevrouw: "de aardbevingen zijn niet leuk als je dat meemaakt". Meneer: "Het is net alsof er een vrachtwagen tegen je huis aan rijdt. In het ergste geval zag je het huis gewoon helemaal bewegen". "Er zijn misschien honderden aardbevingen geweest, maar ik heb er misschien maar tien bewust meegemaakt". Mevrouw: "je kunt het ook wel zien aan de muren, maar ik ben niet bang dat mijn huis instort". Meneer verteld dat de huizen dalen in waarde door de aardbevingen. "Je koopt je huis niet voor niets". Meneer is niet op de hoogte van de beleidsontwikkelingen omtrent de Waddenzee, "geen interesse". Meneer en mevrouw staan meer stil bij de waterveiligheid nu er sprake is van aardbevingen in het gebied. "Je gaat er over nadenken, niet dat je bang bent". Ze denken beide dat de dijken eerder doorbreken wanneer er een aardbeving is. Mevrouw: "ze zien ook niet alles wat in de dijken gebeurt. Kijk, als er een scheuren in de muren komen dan zou dat ook wel zo zijn in de dijken". Meneer en mevrouw merken niet veel van de krimp. Mevrouw is wel op de hoogte van een daling van het aantal leerlingen op de lagere school. Meneer heeft het gevoel dat de vergrijzing is geweest. Hij zegt dat er toch wel veel jonge mensen zich in Usquert vestigen. Dat kunnen mensen zijn die in Usquert zijn geboren en blijven hangen, maar ook import. Meneer zegt dat de indruk wordt gewekt dat er minder werkgelegenheid is in de regio. Mevrouw: "laat ze dat maar lekker denken". Meneer maakt de vergelijking met het westen, "het is daar ook ernstig". Meneer en mevrouw volgen het regionale nieuws via RTV Noord en de regionale krant.
Culturele binding	Mevrouw beschrijft Usquert als een gezellig dorp. "Sociaal, met elkaar betrokken". Mevrouw zegt dat het komt omdat de kinderen zijn opgegroeid in Usquert, daardoor leer je ook weer mensen kennen. Meneer beschrijft het dorp als solidair en chauvinistisch. "Het is van oorsprong een vissersdorp, er zijn overeenkomsten met Volendam". De Waddenzee zegt meneer niets zoveel. Meneer en mevrouw gaan niet uit zichzelf naar de Waddenzee. Alleen wanneer er visite is komen ze er. "Eén of twee keer per jaar is veel". "Voor je gevoel is het wel leuk, maar we doen er niks mee".

	Wanneer meneer en mevrouw na een vakantie weer terug komen in Usquert. Mevrouw: “weer lekker thuis, ruimte”. Meneer: “een veilig gevoel, zeker op het moment wanneer je het bord Usquert gepasseerd bent”. Meneer en mevrouw voelen beide trots voor het dorp. Meneer: “ondanks dat je import bent heb je toch wel een trots gevoel”. Het zegt meneer niks dat de Waddenzee de status van Werelderfgoed heeft gekregen. “Het is zoals het is”. “We zijn niet zo natuurbewust”. Mevrouw vindt de weidsheid prettig wanneer ze een rondje polder loopt of fietst. Meneer: “Usquert heeft een hele rijke historie”. Meneer heeft zich verdiept in de geschiedenis van Usquert toen hij hier als import kwam.
--	--

Geïnterviewde	U8 (wordt in dit rapport Wessel genoemd)
Woonplaats	Usquert
Datum interview	30 april 2014
Duur interview	00:53 uur
Plaats interview	Bij geïnterviewde thuis
Geslacht	Man
Leeftijd	69 jaar
Huishoudensituatie	Samenwonend zonder kinderen
Woonsituatie	Geboren en getogen in Usquert. Meneer is voor zijn bedrijf verhuisd naar Uithuizen. Toen meneer met pensioen ging is hij weer in Usquert komen wonen.
Huur-/koopwoning	Koopwoning
Beroep	Dorpssmederij en landbouwmechanisatiebedrijf in Usquert van zijn vader overgenomen. Dit bedrijf heeft meneer in de jaren omgevormd tot een installatietechniekbedrijf. Door de groei van het bedrijf is meneer verhuisd met zijn bedrijf naar Uithuizen. Daar is meneer ook een winkel gestart met o.a. badkamers, wit- en bruinoed. Tot op heden zit dit bedrijf in Uithuizen, zoon van meneer heeft het tien jaar terug overgenomen.
Opleidingsniveau	Middelbare Technische School

Topic	Resultaat
Functionele binding	Meneer is vijf jaar lang voorzitter geweest van de Roakeldaishal. Dit is een multifunctionele hal in Warffum. Tot op heden is meneer ook voorzitter van de Belangenvereniging in Usquert. Meneer heeft aardig wat activiteiten op touw gezet. "Zo ben ik hier wel een beetje ingerold". "Zo geeft dat dus wel wat binding hier in het dorp". 'Het wordt hier allemaal een beetje minder. Het leven is totaal veranderd hier'. "Er is nog wel leven in het dorp, het gaat wel een beetje terug. Zo is er nog een hele actieve Vereniging Van Volksvermaken". Meneer zegt dat er nog genoeg verenigingen zijn, maar het loopt wel een beetje terug. Meneer golft in Veendam. Meneer vindt het geen bezwaar dat de boodschappen elders gedaan moeten worden. "Geen problemen mee, het is ook niet anders. Je moet je er aan aanpassen".
Sociale binding	Dochter van meneer woont naast hem. "Het is wel zo, omdat onze dochter naast ons woont, het wel wat binding geeft om hier langer te wonen dan wij van plan waren. Als zij hier niet woonde dan was het misschien wel zo geweest dat wij het huis hadden verkocht". Meneer zou misschien wel weg willen om zijn vrouw die wat beperkingen heeft. Ook meneer wordt ouder en ze zouden misschien wel kleiner willen gaan wonen. "En als wij ergens heen zouden gaan dan zou het wel iets zuidelijk kunnen zijn", meneer denkt dan aan Zuidlaren en Haren. Dat zou nog wel eens kunnen gebeuren. Meneer heeft wel vrienden, maar die zitten allemaal wat verder weg. Niet direct in Usquert. Meneer heeft een aantal golfvrienden in Veendam. "Het bind mij niet aan Usquert". Meneer komt zijn mededorpsbewoners tegen tijdens activiteiten in het dorp. Meneer heeft de kar ook getrokken van de RTV Noord wedstrijd Het Leukste Dorp van het

	Noorden. Meneer vond leuk om te doen. “Het is ook heel goed geweest voor de gemeenscha dat we dat gedaan hebben”. “Hierdoor hebben we weer mensen ontmoet waarvan we niet eens wisten dat ze hier woonden”. ‘Er wonen allemaal hele verschillende mensen. Vroeger was er meer binding’. “Er is ook een groep, die woont hier alleen maar en die werken in de stad of ergens anders en die bemoeien zich helemaal nergens mee”. Er is wel een groep waar meneer zich mee kan vereenzelvigen.
Politieke binding	Meneer had verwacht dat er meer mensen vanuit de randstad naar het noorden van Groningen zouden komen voor de rust, “maar dat blijkt dus niet zo te zijn”. Deze mensen trekken wel naar de stad Groningen. Meneer zegt dat het beleid is geweest van de Provincie Groningen. Meneer heeft zich in gezet voor verschillende projecten om meer bedrijvigheid te creëren in de regio. Hij is daarvoor ook een aantal keren op het provinciehuis geweest. Hij had gehoopt dat toen er een nieuwe gedeputeerde kwam er een frisse wind door het beleid ging, maar daar komt niks van terecht. Ze gaan gewoon door met het zelfde beleid. “Helemaal niet nieuwe mensen, nieuwe ontwikkelingen. Ze gaan gewoon het oude beleid volgen. Hier mag dus helemaal niks meer”. “Het noorden is aangemerkt als monument en voor de rest mag er helemaal niks”. De Gemeente Eemsmond wil sommige dingen nog wel, maar dan wordt er later een stokje voor gestoken door de Provincie Groningen. “Hier mag je gewoon ook helemaal niks, nou en dan krijg je ook een dooie boel natuurlijk”. Meneer verteld over de ontwikkelingen rondom het ’t Zielhoes. De gemeente wou daar wat aanpassingen maken waaronder het plaatsen van een toiletgebouw. In de publiciteit is dat opgeblazen door Willie Ammeraal, een bekende Usquerder. “Dat is zo opgeklopt dat de gemeente Eemsmond zus en zo wou, dat valt allemaal wel mee”, zegt meneer. Meneer zegt dat ze de dijken een beetje moeten herstellen maar vreest niet voor overstromingen. “Ik ben niet bang dat we hier natte voeten krijgen, dat valt wel een beetje mee”. “Het is onmiskenbaar dat de zeespiegel stijgt en dat wij zakken door het aardgasgebeuren, dat is hier nog wel een beetje een probleem”. Meneer heeft ook scheuren in zijn muren. Hij vindt het proces om de schade te verhalen op de NAM moeilijk, er komt dan een controleur en je moet dan hun gaan bewijzen dat die scheuren door de aardbevingen komen. “Daar heb ik dus heel veel problemen mee”. Meneer maakt zich wel zorgen om de aardbevingen. Meneer is goed op de hoogte van alle ontwikkelingen. Hij volgt op verschillende manieren het nieuws: RTV Noord, Dagblad van het Noorden, landelijk krant, 112 Groningen, P2000 en het plaatselijke krantje. “Dagelijks kijk ik daarnaar”. “Erg geïnteresseerd”.
Culturele binding	Meneer woont in een verbouwde boerderij/schuur met aanbouw. Meneer heeft het gebouw gekocht uit een faillissement. Eerst heeft meneer het verhuurd om het later te verbouwen. Meneer noemt het daarom toeval dat hij weer in Usquert terecht is gekomen. “Zo zijn we hier terecht gekomen, maar dat had net zo goed ergens anders kunnen zijn”.

	Meneer zegt dat zijn binding met Usquert toen heel klein was, hij kende wel veel mensen in het dorp maar hij was altijd te druk geweest met werk om iets daarnaast te doen. Meneer heeft in zijn kinderjaren veel gespeeld bij Noordpolderzijk. "Toen was daar ook nog bedrijvigheid, in het haventje lagen een stuk of twaalf garnalenboten". Meneer verteld over de storm van '53, meneer is toen als kind ook bij dijk geweest. "Het haventje in Noordpolderzijk heeft altijd heel veel getrokken". "Niet dat het nu zo'n grote rol speelt dat je hier wilt wonen, zo is het niet. Maar het heeft wel altijd gespeeld". "Vroeger kende ik iedereen. We hadden dus 1600 inwoners, die kende ik allemaal. Niemand uitgezonderd". "Je hebt heel veel verloop nu". Meneer vindt het minder levendig, dat komt doordat er minder bedrijvigheid is. "Mensen zijn ook individueler geworden in de loop der jaren. Vroeger ging je meer met elkaar om dan nu het geval is". Meneer heeft een thuis gevoel in Usquert, "zo is dat wel. Het is niet dat ik mij gebonden voel aan Usquert en dat ik hier niet weg zou willen. Zo is het nou ook weer niet". Meneer heeft niet direct een trots gevoel, "zo zwaar zou ik het niet willen aanzetten". Ook niet als noordeling. "Ik ga toch regelmatig hier naar Noordpolderzijk, dat gebeurt zeker". Meneer zegt dat er de laatste tijd wel wat gehannes is rondom het 't Zielhoes. Maar dat loopt ook af en dan komt meneer daar ook weer wat vaker. "Maar even op de dijk kijken zeker". Meneer doet dat een paar keer per maand. Meneer vindt het jammer dat er geen vissersschepen meer liggen bij de haven van Noordpolderzijk. Op de vraag wat meneer van de benoeming tot werelderfgoed vindt antwoordt meneer het volgende. "Als de beperkingen voor het bezoeken van de Waddenzee maar niet al te groot worden". Vroeger, toen meneer met zijn boot veel op het wad voer, legden ze ook wel eens aan bij Rotterumeroog. In het begin mocht dat nog wel maar op den duur was dat ook verboden. "Dat zinloos gebeuren zag ik helemaal niet zitten". "Die vogeltjesmensen hadden een Jeep en die vlogen zo rond het eiland en wij mochten er niet eens even lopen. Een onzinnige zaak leek mij". "De beperkingen zijn al wel genoeg". Meneer vindt het gewoon probleem dat er niet meer wordt ingepolderd. Maar de beperkingen moeten niet meer worden, "dat men daar helemaal niet meer mag komen".
--	---